

รายการอ้างอิง

ก. หนังสือ

- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. ผลการวิจัยเรื่องดนตรีภูไทย . ม.ป.ท. 2529.
- ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ. ศิลปะการพ่อนภาคอีสาน . มหาสารคาม: สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2532.
- ชัยยนต์ เพาพาน. การลำผีฟ้าในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม . ปรินุฎยานินันท์
ศศ.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2532.
- ทองมาก จันทะลือ. ประวัตินายทองมาก จันทะลือ . เอกสารอัดสำเนา.
- ทินกร อัดตะไพบูลย์ และคณะ. สุจิตร์พินบ้านอุบลราชธานี . วิทยาลัยครูอุบลราชธานี, 2529.
- _____ . สุจิตร์งานส่งเสริมเอกลักษณ์ไทย . วิทยาลัยครูอุบลราชธานี,
2529.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. "ห้องเพ็ญบุญบังไฟในอีสาน" ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ . กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์บริษัทพิมพ์เนคพรินทร์ตั้ง เซ็นเตอร์, 2536.
- นันทร์วี ชันผง. ลำซิ่ง: ลำกลอนแนวใหม่ของอีสาน . ปรินุฎยานินันท์ ศศ.ม. มหาสารคาม:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2537.
- บุญเรือง ถาวรสวัสดิ์. มรดกอีสาน . 2521.
- พรชัย เขียวสระคู. ลำเพลินบ้านแพง ตำบลบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม .
ปรินุฎยานินันท์ ศศ.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม, 2536.
- วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด. เอกสารพินบ้านอีสาน . 2531.
- วิบูลย์ สีสวรรณ. ศิลปะหัตถกรรมพินบ้าน . กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทพิมพ์บลิคบิสเนสพรินทร์, 2538.
- วิภา วิสเพ็ญ. สุจิตร์การแสดงพินบ้านอีสาน . มหาสารคาม, 2530.
- สหพันธ์สมาคมหมอลำแห่งประเทศไทย. อนุสรณ์สหพันธ์สมาคมหมอลำแห่งประเทศไทย .
อุบลราชธานี: อำนวยการพิมพ์, 2519.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. ร้องรำทำเพลง: ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม . กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนค,
2532.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ. ศิลป์แห่งชาติ 2536 .
กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, 2537.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ. ผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม 2537. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2538.

อร่ามจิต ชินช่าง. กาพย์เซิ้งบั้งไฟ: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. ปริญญาโท ศศ.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2531.

ข. สัมภาษณ์

ฉวีวรรณ ดำเนิน. ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2536. สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2538.

ทองคำ ไทยกกล้า. อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2538.

ทองมาก จันทะลือ. ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2529. สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2538.

ชুমเดช เดชพิมพ์. อาจารย์ 2 ระดับ 6 วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2538.

บุญเลิศ พรหมชาติ. หัวหน้าคณะหมอลำรุ่งตะวันศรีทอง. สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2539.

พรชัย ศรีสารคาม. อาจารย์พิเศษ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม. สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2538.

ไพบูลย์ คณะสุข. ผู้ควบคุมขบวนพื้อนคณะบ้านท่าศรีธรรม. สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2538.

ราตรี ศรีวิไล. ผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม พ.ศ.2537. สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2538.

ศิริประภา ชาววัง. อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์, 13 พฤษภาคม 2538.

ศิริเพ็ญ อัดตะไพบูลย์. หัวหน้าภาควิชานาฏศิลป์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2538.

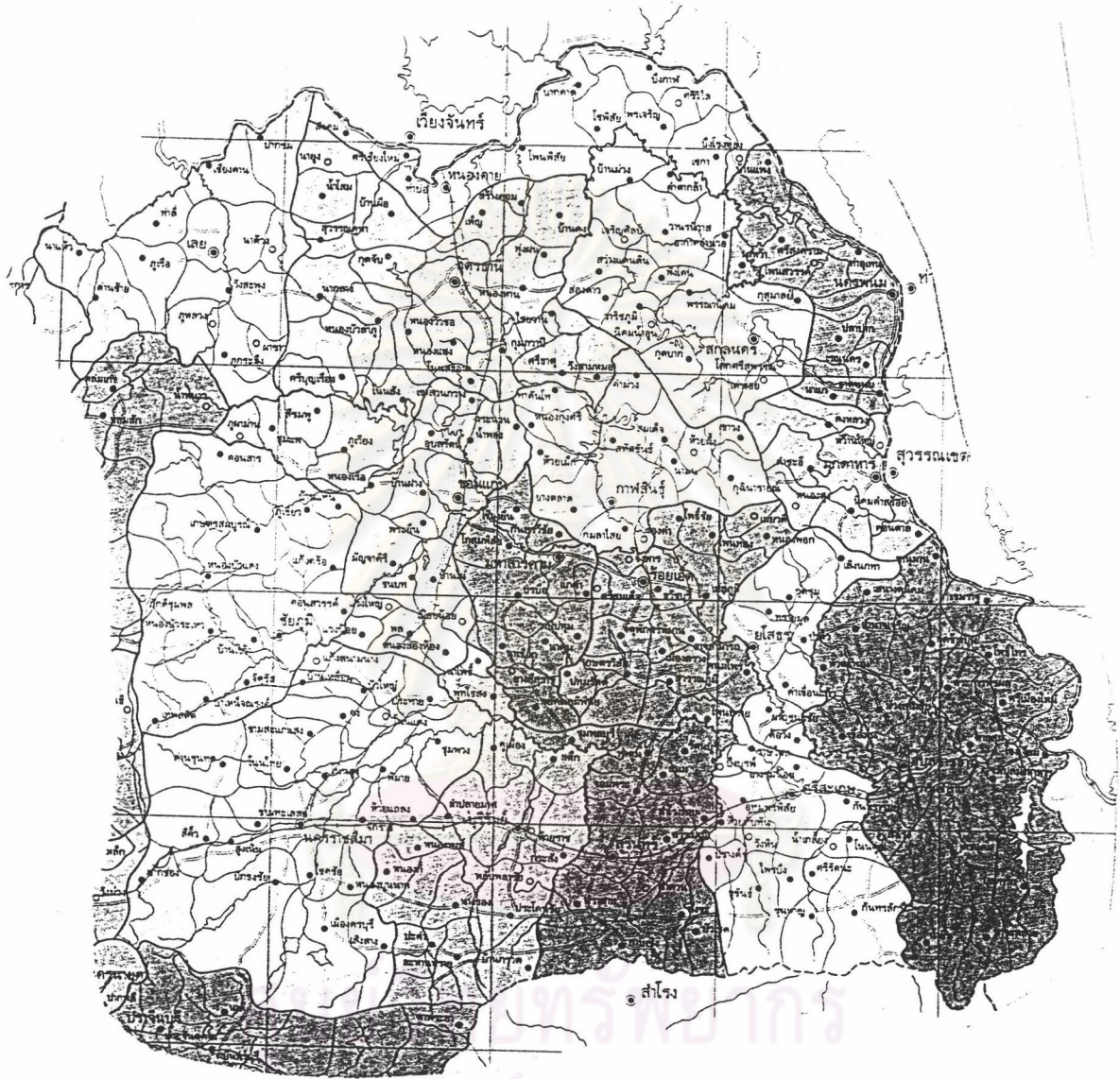
สมจิตร์ บ่อทอง. หัวหน้าคณะลูกทุ่งหมอลำ. สัมภาษณ์, 1 มกราคม 2538.

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 170

แผนที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผีในความเชื่อของชาวอีสาน¹

ผี ในทัศนะของชาวอีสานเชื่อว่าเป็นสิ่งมีชีวิตใจ มีความรู้สึกนึกคิด มีความโลภ ความโกรธ และความหลงมีที่พำอาศัยและอาณาบริเวณ เช่นเดียวกับมนุษย์ เช่น ผีปู่ตา มีศาลเป็นที่อยู่อาศัย มีอาหารการกิน มีเส้นทางสัญจรไปมา และมีดอนปู่ตาเป็นเขตของตนเอง และชาวอีสานยังเชื่อว่า ผีมีพฤติกรรมทั้งที่ให้คุณและพฤติกรรมที่ทำให้โทษทั้ง เป็นมิตรและศัตรู สามารถดลบันดาลให้ร้ายแก่มนุษย์ แต่โดยส่วนใหญ่เป็นผีที่ทรงคุณธรรมในแง่ความคุ้มครอง ป้องกัน พิทักษ์รักษาและอำนวยความสะดวก โชคดีแก่มนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์อาจได้รับโชคร้าย หรือสูญเสียผลประโยชน์ได้ ถ้าหากปฏิบัติตนไม่ควรถ้วนเป็นเหตุขัดใจผีได้เช่นกัน ผีที่มีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของชาวอีสานที่สำคัญมีดังนี้

2.1 ผีฟ้าหรือผีแถน ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีที่ยิ่งใหญ่ มีลักษณะเป็นเทพมากกว่าผี คือผีฟ้า เป็นผู้สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ขึ้นมาในโลก คอยช่วยเหลือมนุษย์เมื่อยามประสบภัยพิบัติ หรือความเดือดร้อน เช่น เมื่อเกิดภาวะฝนแล้ง ชาวบ้านก็จะประกอบพิธีทำบุญบั้งไฟบูชาเพื่อให้ฝนตกลงตามฤดูกาล หรือการสวดคาถาปลาช่อน และเมื่อยามเจ็บป่วยใช้ก็้ออ่อนวอนให้ผีฟ้าลงมาจัด บัดเป่าให้หายจากป่วยไข้ เป็นต้น เพราะฉะนั้น ผีฟ้าจึงส่งผลถึงภาวะความเป็นอยู่ทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการสาธารณสุข

2.2 ผีปู่ตา ถือว่าเป็นวิญญาณบรรพบุรุษประจำหมู่บ้าน หมู่บ้านในภาคอีสานจะมีศาล ผีปู่ตาประจำทุกหมู่บ้าน ทั้งนี้เพราะชาวอีสานเชื่อว่าการอพยพเคลื่อนย้ายไปอาศัยที่แห่งใด จะต้องอัญเชิญผีปู่ตาไปด้วยเสมอ เพราะว่าเป็นผีเจ้าของหมู่บ้านที่คอยคุ้มครองลูกหลาน แม้แต่ ลัทธิเลียงก็อยู่ในความคุ้มครอง นอกจากนี้ผีปู่ตายังสามารถแสดงอำนาจศักดิ์สิทธิ์ให้ปรากฏโดย บันดาลให้สิ่งต่างๆ เป็นไปตามที่ชาวบ้านปรารถนา เช่น การอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการ เดินทางไกลไปรบ การเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็แสดง อาการเจ็บป่วยไข้หรือภัยพิบัติต่อผู้ล่วงละเมิดได้

2.3 ผีมหัศจรรย์หลักบ้านหลักเมือง บางท้องถิ่นเรียกว่า ผีอารักษ์หลักบ้านหลักเมือง ชาวบ้านเชื่อว่าหมู่บ้านจะมีความสงบสุข มีความเที่ยงตรง ยุติธรรม ไม่มีการแก่งแย่งชิงดี ชิงเด่น ปราศจากโจรผู้ร้าย ต้องอาศัยหลักบ้านหลักเมืองเป็นสิ่งประกัน ซึ่งคอยทำหน้าที่ให้

¹ ชัยยนต์ เพาพาน, การล้าผีฟ้าในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม (ปริทัศน์าพนธ์ ศค.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม), มีนาคม 2533.

คนเฒ่าคนแก่ก็จะบอกว่าหลักบ้านไม่เที่ยง จะต้องกระทำพิธีขอขมาและตอกหลักบ้านใหม่ซึ่งจะมีทั้งหม้อเจ้าหรือหม้อผีเป็นผู้ประกอบพิธี

2.4 ผีเชื่อประจำตระกูล หมายถึงผีบรรพบุรุษระดับครอบครัวทั้งทางฝ่ายสามีหรือภรรยา ทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองพิทักษ์รักษาให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุขภายในครัวเรือนจะต้องบอกกล่าว เลื่อม เช่น การแต่งงาน การทำบุญบ้าน การบวช ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ผีเชื่อจะต้องรับทราบในความเป็นไปของครัวเรือน กล่าวคือ ผีเชื่อเป็นผีประจำบ้านเรือน คอยคุ้มครองลูกหลานในตระกูล และลูกหลานที่แยกตัวออกไปจะต้องมากราบไหว้ในวันสำคัญ ผีเชื่อบ้านมีฐานะคล้ายผีเรือนต่างแต่ที่ไม่มีทุกบ้าน. (มีเฉพาะบ้านที่เป็นต้นตระกูลเท่านั้น)

2.5 ผีตาแฉะ บางที่เรียกว่า ผีไรฝุ่นา ชาวบ้านเชื่อว่าผีตาแฉะมีทั้งให้คุณประโยชน์ และโทษ ทั้งนี้เพราะผีตาแฉะทำหน้าที่ดูแลไร่นาพืชพันธุ์ธัญญาหารให้อุดมสมบูรณ์ ปราศจากศัตรูพืชรบกวนเป็นการส่งเสริมให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ยังผลให้เกิดความสมบูรณ์ในครอบครัว ขณะเดียวกันสามารถนำความเดือดร้อนมาสู่ชาวบ้านได้ เช่น การเจ็บป่วย ชาวบ้านมีศัตรูพืชรบกวน ฯลฯ ฉะนั้นก่อนจะลงมือทำไร่นาต้องเลี้ยงผีตาแฉะดังกล่าว

2.6 ผีบ้านผีเรือน มีฐานะแตกต่างจากผีเชื่อทั้งนี้เพราะผีบ้านผีเรือนเป็นเจ้าของที่เจ้าทางเดิมที่สิงสถิตในบ้านเรือน คอยปกป้องรักษาสมาชิกภายในครอบครัวแต่หากบุคคลที่ประพฤตินิมิติ ผีบ้านผีเรือนก็จะทำให้มีอันเป็นไป เช่น ประสบเคราะห์หามยามร้าย หรือเจ็บป่วย ฉะนั้น ผีบ้านผีเรือนจึงทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมสมาชิกในครัวเรือนด้วย

2.7 ผีประจำธรรมชาติอื่นๆ ผีประเภทนี้เชื่อว่ามีอยู่ในธรรมชาติทั่วไป เช่น ป่า ภูเขา ต้นไม้ แม่น้ำ ฯลฯ เชื่อว่ามีอำนาจให้คุณให้โทษแก่คนได้ ถ้าปฏิบัติดีดีสิ่งนั้นก็ให้โชค และถ้าทำไม่ถูกต้องไม่ควรจะลงโทษได้เช่นกัน

ประเภทของผีที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วย

ดังที่กล่าวแล้วว่า ผีตามความเชื่อของชาวบ้านอีสาน โดยส่วนใหญ่เป็นผีทรงคุณธรรม มีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์ในแง่คอยให้ความคุ้มครองป้องกันพิทักษ์รักษาและอำนวยความสะดวก โชคดีแก่ มนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์อาจได้รับ โชคร้ายหรือสูญเสียผลประโยชน์ได้หากปฏิบัติตนไม่ถูกต้อง ไม่ควร อันเป็นเหตุขัดใจผีได้ และชาวบ้านอีสานเชื่อว่า ลังคมของผีนั้นเป็นลังคมที่รักความสงบสุข รักความเป็นอิสระและกระทำตนตามที่ตนเองรับผิดชอบ ไม่มีการละเมิดต่อหน้าที่ของ ผีตนอื่น จะนำความเดือดร้อนความเจ็บป่วยมาสู่ชาวบ้านได้ขึ้นอยู่กับความประพฤตินอกของชาวบ้าน แต่ละคนว่ากระทำตามยึดคลองหรือละเมิดต่อผีหรือไม่ ประเภทของผีที่สามารถแสดงอาการเจ็บป่วยต่อคนได้มีดังนี้

1. ผีปู่ตา เป็นผีที่ทำหน้าที่ปกครองและดูแลความทุกข์สุขในระดับหมู่บ้าน ดังนั้นผู้ใด

ละเมิดอาจจะเป็นการตัดต้นไม้ในบริเวณตอนปลูก การลักขโมย หรือประพฤตินอกจารีตประเพณี ก็จะทำให้เกิดการเจ็บป่วยต่อผู้กระทำหรือสมาชิกในครอบครัวได้

2. ฝับริรพบุรุษ หรือฝัประจำตระกูล ได้แก่ ฝัปยุ่า ฝัตาฝัยาย ฝัพ่อฝัแม่ของฝัล่งลับไป ทำหน้าที่ควบคุมดูแลบรรดาสมาชิกในครัวเรือน เมื่อมีการละเมิดสร้างความไม่พอใจ เช่น การแย่งชิงมรดก การทะเลาะวิวาท การจัดกิจกรรมบางอย่างโดยไม่บอกเล่า ฯลฯ จะเกิดการเจ็บป่วยได้

3. ฝัตาแอก ทำหน้าที่ดูแลข้าวกล้าให้มีความอุดมสมบูรณ์ ได้ผลผลิตมาก เป็นฝัที่มีอุปการคุณ ต่อชาวนา กรณีที่ชาวนาไม่ประพฤตึปฏิบัติละเลยหรือละเมิด เช่น ไม่เลี้ยงฝัตามฤดูกาล ตูถูกเหยียดหยาม เกียวข้าวกล้าโดยไม่บอกกล่าว

4. ฝัไร่นา เป็นวิญญานที่ประจำอยู่ตามไร่นา โดยส่วนใหญ่ฝัไร่นาจะอาศัยตามชายป่าละเมาะหรือโพนปลวก(กองดินที่เกิดเองตามธรรมชาติหรือกองดินที่เกิดจากปลวก) ที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้น การละเมิดที่ทำให้เจ็บป่วยได้โดยการถางป่าที่ฝัอาศัยอยู่กั้นทางเดินของฝัตามไร่นาปิดกั้นทางน้ำที่มีให้สัญจร

5. ฝัป่าฝัญ โดยทั่วไปเชื่อว่าสถานที่ทุกแห่งมีเจ้าที่เจ้าทางเป็นผู้ดูแลรักษา การถางป่าทำไร่ การจับสัตว์ป่าหรือละเมิดใดๆ ต่อฝัป่าฝัญทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้

6. ฝัน้ำ เป็นฝัที่คอยดูแลหนองน้ำมิให้ฝัใดล่งละเมิด ฝัใดละเมิดเกิดการเจ็บป่วยได้ เช่น การขโมยจับกุ้ง หอย ปู ปลา

7. ฝัปอบ เป็นฝัที่อาศัยตามบุคคลสามารถถ่ายทอดตามเชื้อสายได้ และเกิดจากการรักษาเครื่องรางของขลังไม่ถูกต้องตามพิธีตรอง ฝัปอบชอบกินของควาเสื่อ เมื่อฝัปอบเข้าสิงสู่ฝัใดสามารถทำให้ตายได้ วิธีการรักษาให้หมดกรรมมาทำพิธีขับไล้โดยการโบยตีเพื่อให้ปอบออกจากร่างผู้ป่วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติชีวิตและผลงาน²
นางฉวีวรรณ ดำเนิน
ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ)

นางฉวีวรรณ ดำเนิน ปัจจุบันอายุ 51 ปี เกิดเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2488 ที่บ้านหนองไทร ตำบลสร้างค้อน้อย อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นบุตร นายชวลี นางแก้ว ดำเนิน ต่อมาสมรสกับ นายโกมินทร์ ดำเนิน มีบุตรด้วยกัน 2 คน เป็นชาย 1 คน หญิง 1 คน

นางฉวีวรรณ ดำเนิน จำความได้ว่า เมื่อพูดเป็น ฟังได้พ่อก็ให้ร้องให้จำเสียง โดยวิธีเลียนเสียงร้องของสัตว์ต่างๆ เช่น แมว สุนัข ไก่ นก ฯลฯ พ่อจะสอนให้ใช้วิธีจำวิธีจำแนกเสียง เช่น เจ็บปวด เสียงร้องดีใจ เสียงร้องกลางคืน เสียงร้องกลางวันมาโดยตลอด ภายหลังจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2498 เนื่องจากบิดาเป็นนักแสดงพื้นบ้าน (หมอลำ) จึงมีความประสงค์ให้สืบทอดการเป็นหมอลำและได้ฝึกหัด การลำเป็นกลอนๆ กับบิดา พ.ศ. 2500 บิดาได้ส่งไปเรียนลำ ทำนองลำเพลินกับครูหมอลำ (ชาย) ชื่อ นายสีเทาและครูหมอลำ (หญิง) ชื่อ นางคุณ ซึ่งอยู่คนละหมู่บ้านในเขตตำบลเดียวกันจนกระทั่งสามารถออกแสดงงานกับคณะของครู

พ.ศ. 2502 บิดาส่งไปเรียนลำกับพี่สาวต่างมารดา ที่นครเวียงจันทน์ ประเทศลาว ได้เรียนเขียนอ่านหนังสือลาว และมีโอกาสเป็นหมอลำกลอนให้สถานีวิทยุแห่งราชอาณาจักรลาว

พ.ศ. 2504 บิดารับกลับบ้านเกิดและฝึกลำอยู่กับบิดาต่ออีกประมาณ 6 เดือน จึงส่งไปเรียนลำต่ออีกที่สำนักงานอบรมหมอลำอีสาน ที่จังหวัดอุบลราชธานี นำโดยอาจารย์ทองลือ แสงทวีสุข ใช้เวลาเรียนอยู่ 6 เดือน จึงได้ออกแสดงหมอลำกลอนเป็นอาชีพตามงานต่างๆ ร่วมกับหมอลำฝ่ายชาย เช่น หมอลำทองคำ เพ็งดี หมอลำเคน ดาเหลา (ศิลปินแห่งชาติปี พ.ศ. 2534) หมอลำบุญมี เฒ่าภูสี หมอลำวิเชียร ทอนทอง หมอลำทองจันทร์ คำพานิช และหมอลำเข้มทอง จันทวีสุข ซึ่งลำออกอากาศเป็นประจำ ณ วนปถ. 6 จังหวัดอุบลราชธานี จนเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมนิยมจากประชาชนทั่วไป ขณะที่ออกตระเวนแสดงนั้น ได้ฝึกทำนองลำ

²สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ, ศิลปินแห่งชาติ 2536 (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, 2537).

ขึ้นมาอีกทำนองหนึ่งคู่กันกับหมอลำ ทองคำ เฟื่องดี ให้ชื่อว่า ทำนองลำเรื่องต่อกลอนหรือหมูลำ ที่เป็นชื่ออีกทำนองหนึ่งเรียกว่า ทำนองฉวีวรรณ

พ.ศ. 2507 อาจารย์ทองลือ แสนทวิสุข ได้นำไปบันทึกเทปให้กับบริษัทลิเวอร์พูล บราเธอร์ ประเทศไทย กรุงเทพฯ ขณะนั้นยังไม่มีชื่อคณะ บริษัทจึงให้ประชาชนตั้งชื่อให้ ระหว่างนั้น บริษัทฯ มีคณะละครพูดอยู่คณะหนึ่งที่ประชาชนชื่นชอบมาก ประชาชนจึงตั้งชื่อว่า หมอลำเรื่องต่อกลอนคณะ "รังลิมนต์" และได้บันทึกเทปออกอากาศเป็นลำเรื่องต่อกลอนให้กับ บริษัทฯ ตั้งกล่าวเป็นประจำจนเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไป ขณะที่ลำเรื่องต่อกลอนกำลัง ได้รับความนิยมอยู่นั้น ได้บันทึกเทปหมอลำทำนองลำกลอนควบคู่ไปด้วยจนได้รับความนิยมสูงสุดในทำนองลำกลอน เช่น กลอนลำทางยาว กลอนลำลาทุ่งรวงทอง กลอนชีวิตชาวนาตอน 1-2 กลอนพระธาตุพนม และกลอนอุราฟ้าสาบ ส่วนลำเรื่องต่อกลอนที่ได้รับความนิยมสูงสุด ได้แก่ เรื่องท้าวสุทนต์ - มโนราห์ นางแดงอ่อน จำปาสีตัน ท้าวกำกาดำ ชุนทิง ชุนเทือง ท้าวสุริวงศ์ ท้าวโล้วต ชูลูนางอ้ว ท้าวกาละเกษ และอื่นๆ ตามที่เคยออกอากาศทางสถานีวิทยุ วปถ.6 จังหวัดอุบลราชธานี มาแล้ว และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยที่จังหวัดขอนแก่น แสดงหมอลำ เรื่องต่อกลอนครั้งแรกที่ภาคอีสานคือ ที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ราคา 8,000 บาท โดยมีนักแสดงเพียง 11 คน

พ.ศ. 2508-2509 บันทึกแผ่นเสียงให้กับบริษัทแผ่นเสียงทองคำ เสียงสยามที่ห้อง บันทึกเสียงกมลสุโกศล เติ่นอากาศไทย โรต่า ควบคู่ไปกับการออกแสดงในทุกภาคทั่วประเทศ ไทย และได้รับความนิยมด้วยดีมาตลอด จนได้รับขนานนามจากประชาชนว่า "ราชินีหมอลำ"

พ.ศ. 2510-2523 ได้ออกตระเวนจัดการแสดงทั่วประเทศพร้อมกับการแต่งกลอน ลำ เพื่อลำเองทุกเรื่อง ตลอดจนฝึกสอนลำจนมีศิษย์ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพมากมาย เช่น บานเย็น รากแก่น อรุณา สิงห์สิริ เย็นจิตร พรเทวี นื่องนุช ดวงชีวัน และอังคณา คุณไชย เป็นต้น

การทำงาน

พ.ศ. 2523 ได้รับเชิญจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด กรมศิลปากร ให้เป็นครูสอน ศิลปะพื้นเมืองจนถึงปัจจุบัน

ผลงานการแสดง

1. ตลอดเวลาตั้งแต่เริ่มประกอบอาชีพหมอลำ ปรากฏว่า ได้รับความนิยมจาก ประชาชนทั่วทุกภาคของประเทศ ทั้งทางสถานีวิทยุ รัฐบาลการแสดงและจัดการแสดงเองเป็น เวลาประมาณ 16 ปี

2. เข้าประกวดหมอลำ ตามที่ทางราชการหรือเอกชนจัดขึ้น และปรากฏว่าได้รับรางวัลชนะเลิศมาโดยตลอด
3. ร้องเพลงรำวงสาละวันถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และเจ้าฟ้าหญิงจุฬาลักษณ์ ๗ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ปี พ.ศ. 2526
4. แสดงเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลา 1 เดือน ปี พ.ศ. 2527
5. ร้องเพลงรำวงร่วมกับวงดุริยางค์ทหาร ถวายเจ้าฟ้าจุฬาลักษณ์ ทอดพระเนตร ๗ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ปีพ.ศ. 2530
6. ร่วมแสดงภาพยนตร์ไทย เรื่อง "ราชินีดอกหญ้า" ของบริษัท ศรีบุญเรืองฟิล์ม ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นการจำลองชีวิตของ นววรรณ ดำเนิน นางเอกในเรื่องเปลี่ยนเป็น วรรณวี ลีลา นำแสดงโดย จารณี สุขสวัสดิ์ ต้องทรากตรำลำบากในการฝึกซ้อมทำรำจนประสบความสำเร็จได้รับรางวัลดีเด่นในการประกวดภาพยนตร์ปี พ.ศ. 2529
7. ร่วมแสดงในงานไหว้สาแม่ฟ้าหลวง ที่ดอยตุง จังหวัดเชียงรายปี พ.ศ. 2530 และ พ.ศ. 2531
8. ร่วมแสดงเผยแพร่นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน ณ ประเทศเยอรมัน ปี พ.ศ. 2532
9. ร่วมแสดงเผยแพร่นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน ณ ประเทศสิงคโปร์ ปี พ.ศ. 2532
10. ร่วมแสดงเผยแพร่นาฏศิลป์พื้นเมือง ณ ประเทศเนเธอร์แลนด์ ปี พ.ศ. 2532
11. ร่วมแสดงเผยแพร่นาฏศิลป์พื้นเมือง ณ ประเทศออสเตรเลีย ปี พ.ศ. 2532
12. ร่วมแสดงเผยแพร่นาฏศิลป์พื้นเมือง ณ ประเทศนิวซีแลนด์ ปี พ.ศ. 2532
13. ร่วมแสดงในงานไหว้สาแม่ฟ้าหลวง ที่ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ปี พ.ศ. 2532
14. ร้องหมอลำถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่จังหวัดสุโขทัยปี พ.ศ. 2532
15. ตามเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปเผยแพร่แลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปี พ.ศ. 2533
16. ร้องหมอลำถวายหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ปี พ.ศ. 2533
17. ร้องหมอลำถวายหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี งาน 4 ภาค จังหวัดสุโขทัย ปี พ.ศ. 2534
18. แสดงงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านเอเชีย ครั้งที่ 3 ที่ประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม - 5 มิถุนายน 2535

19. ร้องหมอลำถวายหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ เชื้อนสิรินทร จังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ. 2535
20. ร่วมแสดงหมอลำงานฉลอง 200 ปี จังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ. 2535
21. อ่านทำนองร้อยกรองอีสานถวายหน้าพระที่นั่ง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่โรงละครแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2535

ฯลฯ

ผลงานทางวิชาการ

1. แต่งกลอนลำ ประกอบการแสดงลำเรื่อง ต่อกลอน ทุกเรื่อง
2. คิดทำนองหมอลำกลอน
3. เขียนกลอนลำ (ลำกลอน) เช่น อูราฟ้าสูง พระธาตุนมม่อม และกลอนเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ อีกมากมาย
4. ฝึกสอนหมอลำให้กับรุ่นหลังๆ จนมีลูกศิษย์หมอลำที่มีชื่อเสียงมากมาย
5. แต่งกลอนลำชุดจตุรพร ทำนองลำตั้งหวาย เพื่อแสดงถวายหน้าพระที่นั่ง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ปี พ.ศ. 2534
6. ประดิษฐ์ทำพ้อน และบทร้องชุดแม่บทอีสาน 48 ท่า
7. อนุรักษ์และประดิษฐ์ทำพ้อนพื้นเมืองอีสานและบทลำประกอบการชุดการแสดง เช่น
 - มโนราห์เล่นน้ำ
 - เชียงซ่อง
 - ภูไทสามเฒ่า
 - ลำสี่ทันตอน
 - แมงตับเต่า
 - พ้อนสาวหลอก
 - พ้อนสังข์สินไชย
 - ตั้งหวาย
 - ดึงครกดึงสาบ
 - ลำคอนสวรรค์
 - ลำนางตั้ง
 - หมากกับแก้ว
 - พ้อนเก็บขิด
 - เตี้ยสามจังหวัด

8. แต่งกลอนลำให้แสดงเป็นเรื่อง เช่น

- นางมโนราห์
- ท้าวกำกาดำ
- แก้วหน้าม้า
- ผาแดงนางไอ่
- พระเวสสันดร
- ฯลฯ

9. ฝึกซ้อมการแสดงให้แก่นักเรียนนักศึกษา ก่อนไปแสดงทั้งภายในและต่างประเทศ
ทุกครั้ง

10. เข้าร่วมประชุมปฏิบัติการศิลปวัฒนธรรม ณ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ. 2525

11. เป็นวิทยากรประจำกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ปี พ.ศ. 2527

12. ร่วมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง วัฒนธรรมพื้นบ้านกรณีอีสาน ที่สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2532

13. เป็นวิทยากรบรรยายเรื่อง อารยธรรมสมัยใหม่ มีอิทธิพลในสังคมท้องถิ่นอย่างไร ณ โรงเรียนจันทาร จังหวัดร้อยเอ็ด และโรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์ ปี พ.ศ. 2532

14. เป็นวิทยากรอบรมมัคคุเทศก์ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น เรื่องการแสดงพื้นบ้าน เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2534

15. ร่วมประชุม ณ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น เรื่องการพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ให้กับกลุ่มศิลปินพื้นบ้าน

16. เป็นวิทยากรบรรยายพิเศษ ได้แก่

- มหาวิทยาลัยศิลปากร
- มหาวิทยาลัยมหิดล
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- วิทยาลัยครูมหาสารคาม
- วิทยาลัยครูบุรีรัมย์
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม
- วิทยาลัยครูสวนสุนันทา
- วิทยาลัยครูอุบลราชธานี

17. เป็นกรรมการของศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย คัดเลือกนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานซึ่งจะออกไปแสดงเผยแพร่ ณ ต่างประเทศ
18. เป็นกรรมการชำระพจนานุกรมอีสาน
19. เป็นกรรมการสอบปากเปล่านิสิตปริญญาโท วิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม
20. เป็นกรรมการรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบของกระทรวงสาธารณสุข เผยแพร่ 19 จังหวัดของภาคอีสาน
21. เป็นกรรมการประกวดหมอลำซึ่งถวายพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ จังหวัดชลบุรี ปี พ.ศ. 2533
22. เป็นกรรมการประกวดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน งานกาชาดปีใหม่ และงานบุญพระเวส จังหวัดร้อยเอ็ด ทุกปี
23. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของศูนย์วิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม
24. นอกจากนั้น นางฉวีวรรณ ดำเนิน ได้ให้ความช่วยเหลือสังคมโดยทำหน้าที่สื่อชาวบ้านนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลไปยังประชาชนเช่น ลำรณรงค์ต่อต้านโรคเอดส์ ลำส่งเสริมประชาธิปไตยลำส่งเสริมความสามัคคีภายในชาติ ลำรณรงค์ไม่ให้กินปลาดิบ ลำรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม ภารกิจนี้นางฉวีวรรณ ได้อุทิศตนทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐหลายแห่ง

รางวัลและเกียรติคุณที่ได้รับ

1. โล่ชนะเลิศการประกวดหมอลำงานเจ้าพ่อพระยาแล จังหวัดชัยภูมิ ปี พ.ศ. 2515
2. โล่ชนะเลิศเกียรตินิยม การประกวดหมอลำงานทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุดรธานี ปี พ.ศ. 2522
3. เกียรติบัตรจากศูนย์วัฒนธรรมญี่ปุ่น กรุงโตเกียว ชุดพ็อนแม่บทอีสาน 48 ท่า ปี พ.ศ. 2527
4. โล่ศิลปินดีเด่นของภาคอีสานจาก ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ปี พ.ศ. 2528
5. โล่เกียรติคุณ จากคณะกรรมการส่งเสริมประสานงานเยาวชนแห่งชาติ รางวัลดีเด่นในการผลิตสื่อมวลชนดีเด่น เพื่อเยาวชน ประเภทสื่อชาวบ้าน ปีพ.ศ. 2529
6. โล่เกียรติคุณ จากกระทรวงสาธารณสุข ในนามผู้สนับสนุนโครงการอีสานไม่กินปลาดิบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา
7. ถ้วยรางวัลเกียรติยศการประกวดหมอลำ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและพลังงาน ปี พ.ศ. 2533

8. เกียรติบัตร จาก C.I.O.F.F งานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านเอเชีย ครั้งที่ 3 ประเทศญี่ปุ่น ปีพ.ศ. 2535

9. ได้รับการยกย่องเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (หมอลำ) ประจำปี พ.ศ.2535 จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

ความสามารถในวิชาชีพหมอลำ นางฉวีวรรณ ดำเนิน มีลักษณะเด่นคือ

1. การมีกระแสเสียงที่ไพเราะ มีพลัง สามารถลำได้ทั้งคืนโดยเสียงไม่ตก เพราะผ่านการฝึกฝนมาอย่างถูกต้องตามหลักวิชา การลำ การพ้อง และมีประสบการณ์การแสดงมาอย่างยาวนานประมาณสามทศวรรษ

2. การใช้วิจารณ์ญาณกลั่นกรอง ทำนองการลำ การพ้อง การให้จังหวะที่เป็นแบบแผนดั้งเดิมของท้องถิ่น ไม่ตัดแปลงเพื่อเอาใจตลาด โดยได้คำนึงถึงมาตรฐานดั้งเดิมหรือภูมิปัญญาที่แท้จริง

3. เป็นผู้มีความรยาทเรียบร้อย แต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ ทำให้เป็นที่ประทับใจแก่ผู้ฟัง ผู้ชมทุกฐานะ ตั้งแต่ชาวนา กรรมกร ไปจนถึง นิสิต นักศึกษา อาจารย์ ข้าราชการ นักการเมือง เชื้อพระวงศ์ นางฉวีวรรณ จึงเป็นสัญลักษณ์ของกุลสตรีผู้เป็นศิลปินของประชาชนและเป็นสัญลักษณ์ของหมอลำ โดยแท้จริง

จากผลงานที่ทรงคุณค่า นับได้ว่านางฉวีวรรณ ดำเนิน เป็นเพชรน้ำหนึ่งแห่งแดนอีสานอย่างแท้จริง

ปัจจุบันนางฉวีวรรณ ดำเนิน อยู่บ้านพักข้าราชการวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด โทรศัพท์ 511244

จากประวัติชีวิตและผลงานดังกล่าว คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติจึงประกาศยกย่องเชิดชูให้ นางฉวีวรรณ ดำเนิน เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2536

ประวัติ หมอลำทองมาก จันทะลือ³

นายทองมาก จันทะลือ เกิดวันพฤหัสบดี ปี พ.ศ. 2467 ปีชวดเดือน 3 ตรงกับวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ แต่แจ้งทำบัตรประชาชนตามทะเบียนบ้านดังนี้ เกิดวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2472 ตรงกับวันพฤหัสบดี ปัจจุบันอายุ 72 ปี เพราะตัวนายทองมากเห็นว่าการแจ้งเกิดทีหลังจะทำให้เป็นหนุ่มได้นาน จึงได้เอาวันเดือนปีเกิดตามทะเบียนบ้านมาตลอดเท่าทุกวันนี้ นายทองมาก เกิดที่บ้านเลขที่ 6 บ้านชีท่าม่วง ตำบลชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น บ้านเกิดอยู่ริมฝั่งแม่น้ำชี ปัจจุบันบ้านถูกน้ำเซาะพังหมดแล้ว พ่อของนายทองมาก ชื่อนายลอน จันทะลือ แม่ชื่อนางสมบุรณ์ จันทะลือ นายทองมากมีพี่น้องร่วมกัน 8 คน เป็นชาย 4 คน คนที่ 1. ชื่อนางบัว 2. นายทองมาก 3. นายคำผ่าน 4. นางปุ่น 5. นางหมูน 6. นายพาน 7. นายคำกอง 8. นางหนู

เนื่องจากลุ่มแม่น้ำชีเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมทุกปี พ่อแม่มีอาชีพทำนาทำสวน และมักจะถูกน้ำท่วมทุกปี จึงทำให้ความเป็นอยู่อด ๆ อยาก ๆ เป็นเวลานานหลายปีจึงจะทำนาได้ครั้งหนึ่ง จึงมีอาชีพหลักคือการหาปลาขายเพื่อซื้อข้าวกิน มีอยู่ครั้งหนึ่งที่พ่อจำได้ไม่เคยลืมเลยคือ ข้าพเจ้าได้ไปทอดแหกับคุณพ่อที่เป็นบึงใหญ่มาก ตอนนั้นเป็นเวลากลางวันเวลาประมาณ 5 โมง พ่อบอกว่าให้จอดเรือพักผ่อนตอนนั้นข้าพเจ้าเข้าโรงเรียน แล้วอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์ก็จะไปเอาท้ายเรือให้พ่อ พ่อจะเป็นคนทอดแหส่วนข้าพเจ้าจะเป็นคนพายเรือ เราสองคนพ่อลูงนำเรือเข้าจอดที่ก้นสนมใหญ่กลางบึง (สนม หมายถึง หญ้าที่จับกันเป็นก้อนใหญ่ที่บริเวณกลางน้ำจนเกิดต้นไม้คล้ายเกาะเล็ก ๆ) ต้นไม้คือ ต้นไคร้ หนุม มีสัตว์ป่า เช่น นก งู อีเห็น พังพอน จระเข้ สนมบางก้อนมีเนื้อที่ใหญ่เท่ากับสนามโรงเรียน ประมาณ 5-6 ไร่ก็มี เมื่อมีลมพัดมาจะลอยไปตามลมเราสองพ่อลูกจอดเรือแล้วมานอน มา รู้สึกตัวตื่นตอนจะสว่าง พอตื่นขึ้นมาไม่รู้ว่าสนมก้อนอื่น ๆ ไหลมาจากไหนฮัดเรือที่ข้าพเจ้าจอดอยู่ พ่อบอกกับข้าพเจ้าว่าเราจะเอาเรือออกไม่ได้ จนกว่าจะมีลมพัดมาเอาสนมออกไปก่อนจึงจะสามารถเอาเรือออกไปได้ ต่อมาพอสว่างดีแล้วพ่อก็เรียกเพื่อน ๆ ที่มาทอดแหด้วยกันให้มาช่วยในที่สุดพวกที่มาทอดแหด้วยกันก็มาลากเรือผ่านก้นสนมใหญ่ออกมาได้ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ครั้งหนึ่งที่ข้าพเจ้าจำไม่ลืม และมีอีกครั้งที่ข้าพเจ้ากับพ่อที่เดิมเหมือนครั้งก่อน ๆ พอสาย ๆ พ่อเห็นฝูงปลาที่จับหมู่กัน พ่อจึงใช้สัญลักษณะของคนทอดแหแล้วพายเรือ คือ พ่อยกแขนขวาขึ้นเราก็จะแยกเรือไปทางขวา พอได้ที่พ่อก็เขย่าเรือ ข้าพเจ้าพายเรือไปตรง ๆ พอได้ที่ทอดแหก็ยกมือที่จับแหขึ้นช้า ๆ นั้นหมายถึงหมู่ปลามาแล้วให้บังคับเรือให้นิ่ง ๆ ไม่ให้มีเสียงดังจากไม้พาย ข้าพเจ้าได้ เห็นฝูงปลาใหญ่บริเวณกว้างเท่ากับลานวัด พ่อก็ทอดแหฝูงปลาเต็มเป็นวงใหญ่

³ นายทองมาก จันทะลือ. ประวัติและผลงานนายทองมาก จันทะลือ. เอกสารโรเนียว.

พ่อถึงกับร้องรำทำเพลงบนเรือจากนั้นพ่อก็ใช้เชือกกระไดมัดต้นแหแล้วค่อยๆ ยกขึ้นบนเรือได้ปลาจำนวนมาก จากนั้นก็นำเรือมาเข้าฝั่งคอยแม่จะนำข้าวมาล่อง หลังจากนั้นพ่อแม่และป้าก็จะนำปลาไปขายที่ตลาด อ.ชนบท พ่อทอดแหที่เดียวได้ปลา 3 หาบ กับอีก 1 ถัง นำไปขายได้เงิน 9 สลึง

ด้านการศึกษาในวัยเด็กตอนเช้าเรียน พ่อแม่ได้สั่งสอนให้รู้หลักภาษาไทยเช่น แม่กน แม่เกย แม่กบ เมื่อเข้าโรงเรียนเป็นเด็กที่มีสติปัญญาดีเยี่ยม เรียนหนังสือเก่งและเป็นผู้มีความสามารถในด้านกีฬา เช่น เป็นนักฟุตบอลของโรงเรียน ครูที่ให้การอบรมสั่งสอน คือ ครูหวง ครูนิยม ครูหลอด ครูคำดวง โยมา ครูลำอาง โยมา เมื่อจบการศึกษา ครูหลอดได้มาปรึกษากับพ่อขอตัวนายทองมากไปเป็นครูช่วยสอน แต่พ่อปฏิเสธ เพราะไม่มีใครออกหาปลาช่วยท่าน

ในการเรียนด้านหมอลำได้เริ่มเรียนตั้งแต่ออกจากโรงเรียน เรียนลำอยู่ประมาณ 8 ปี ก็สามารถออกลำตามงานต่างๆ ได้ ครั้งแรกได้ค่าจ้าง 1 บาทถึง 5 บาท และก็เรียนมาเรื่อย ๆ ออกแสดงหมอลำไปด้วย จนถึง พ.ศ. 2493 ก็ได้สมรสกับนางพันธ์และปัจจุบันนายทองมากและนางพันธ์ ได้มีบุตรธิดา 5 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 2 คน และได้ทำงานและรับราชการไปหมดทุกคนแล้ว ปัจจุบัน นายทองมาก อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 14 หมู่ 14 (สมาคมหมอลำอุทาบบริการ) บ้านคูยาง ต.ค้ำน้ำแซบ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี

ประวัติการทำงานและผลงานในด้านต่าง ๆ

ปี พ.ศ. 2500	ได้รับรางวัลชนะเลิศหมอลำชั้นเอกสอบได้ 4 ดาวจากสมาคมหมอลำอีสานจากจังหวัดขอนแก่น
ปี พ.ศ. 2500	ชนะเลิศการประกวดหมอลำที่ จ.มุกดาหาร ได้รับถ้วยเกียรติยศจากพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
ปี พ.ศ. 2502	ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดหมอลำกฐินสามัคคี ลหกรณ์อำเภอชุมแพ จ.ขอนแก่น

ต่อจากนั้น นายทองมาก จันทะลือ หรือในนามหมอลำอุทาบ ก็ได้แสดงในงานต่าง ๆ หรืองานที่เจ้าภาพจ้างให้ไปแสดงในงานทั่วไป จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปในหลายจังหวัด ทั่วภาคอีสาน โดยเฉพาะจังหวัดอุบลราชธานี ที่นายทองมาก อาศัยอยู่นายทองมาก มีชื่อเสียงดังมากจนเป็นที่รู้จักของคนเกือบทุกคนก็ว่าได้ ถ้าเอ่ยชื่อหมอลำอุทาบคนส่วนมากจะรู้จักเลย จนถึงปี พ.ศ.2512 นายทองมาก จันทะลือ ก็ได้สมัครเลือกตั้งผู้แทนราษฎร และได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ของจังหวัดอุบลราชธานี

- 10 กุมภาพันธ์ 2512 ได้รับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุบลราชธานี
- 5 ธันวาคม 2513 ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ มงกุฎไทยชั้น 3 ชั้น ตริตาภรณ์ ได้จัดตั้งสมาคมหมอลำอุทาบบริการและต่อมาได้รับรวบรวม สมาคมสำนักงานทั่วภาคอีสาน จัดตั้งเป็นสหพันธ์สมาคมหมอลำแห่งประเทศไทย
- 15 ธันวาคม 2516 ได้ถวายเงินจำนวน 5,200 บาท แต่สมเด็จพระราชชนนี (เป็น เงินที่ได้จากการจัดงานที่ทุ่งศรีเมือง)
- 7-13 พฤศจิกายน 2518 ได้รับประกาศนียบัตร การสำเร็จการอบรมลูกเสือชาวบ้านชั้นต้น (อบรมลูกเสือชาวบ้าน)
- 19-20 มิถุนายน 2519 อบรมผู้แทนกลุ่มเกษตรกรรุ่นที่ 3/2519 ณ หอประชุม จ.ร้อยเอ็ด (ได้รับเกียรติเป็นประธานกลุ่ม)
- 10 ธันวาคม 2520 อบรมโครงการต่อต้านลัทธิเป็นภัยต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ได้รับประกาศนียบัตร จากสันนิบาตเสรีชนแห่งประเทศไทย
- 13 เมษายน 2521 ได้รับประกาศเกียรติคุณ "จากการได้อุทิศตนช่วยเหลืองานกาชาด และงานประจำปี พ.ศ. 2521"
- 18-20 สิงหาคม 2521 อบรมสัมมนาตามโครงการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ ณ จังหวัด อุบลราชธานี และได้เป็นนายกสหพันธ์ตลอดมาและปัจจุบัน นายเคน ตาเหลา เป็นแทน
- ตุลาคม-พฤศจิกายน 2521 เป็นกรรมการแจกของ และบรรเทาความเดือดร้อนหลายหมู่บ้าน ในเขต อ.เมือง-อ.วารินชำราบ (เนื่องจากน้ำท่วมในปีนั้น)
- 4-27 เมษายน 2522 อบรมหลักสูตรเจ้าหน้าที่ รายการวิทยุกระจายเสียงรุ่นพิเศษที่ 6 ณ โรงเรียนกรมประชาสัมพันธ์
- 29 สิงหาคม 2522 อบรมสัมมนาการกระจายเสียง เพื่อความมั่นคงของชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ณ หอประชุมศาลาประชาคม จ.ขอนแก่น
- 12-15 กรกฎาคม 2524 สัมมนาเพลงพื้นบ้านอีสาน ณ วิทยาลัยครูมหาสารคาม, วิทยาลัย คณาวิสัยดี, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาลัยเขตภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดมหาสารคาม
- 13 กรกฎาคม 2524 สัมมนาการกระจายเสียงเพื่อความมั่นคงของชาติ ครั้งที่ 6 (ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ) ณ จังหวัดขอนแก่น
- 18 กรกฎาคม 2524 เป็นวิทยากรในการสัมมนาเพลงพื้นบ้านเมืองอีสาน

- 10 มกราคม 2525 สอบเป็นตัวแทนประกันชีวิตและได้เป็นตัวแทน บริษัทไทยประกันชีวิต จำกัด
- 21-22 สิงหาคม 2525 อบรมสัมมนาโครงการพัฒนาสื่อพื้นบ้านเพื่อการศึกษา "รายละเอียดการสัมมนากลุ่มฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม"
- 4-20 พฤศจิกายน 2526 อบรมหลักสูตรพิเศษการใช้สมุนไพร ณ หอประชุมกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน เขต 3 จ.อุบลราชธานี(เป็นประธานรุ่น)
- 7 มกราคม-5 กุมภาพันธ์ 2527 อบรมวิชาสมุนไพรไทย ณ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอุบลราชธานี
- 5-17 สิงหาคม 2527 อบรมผู้สนับสนุนโครงการพัฒนาสื่อพื้นบ้านเพื่อการศึกษา ณ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จ.อุบลราชธานี
- 8 กันยายน 2527 ได้รับใบประกาศนียบัตรผู้ประชาสัมพันธ์โครงการ "การรณรงค์เพื่อการเรียนรู้หนังสือแห่งชาติ"
- 8 สิงหาคม 2529 ได้รับเกียรติยกย่องให้เป็น ศิลปินพื้นบ้านดีเด่น ปี พ.ศ.2528 และได้รับเกียรติยกย่องให้เป็น "ศิลปินแห่งชาติ" ในปี พ.ศ. 2529
- 10-12 สิงหาคม 2530 ประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง การส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านไทยปีพ.ศ.2530 ณ โรงแรมสุคนธา อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- 16 กุมภาพันธ์ 2532 เป็นวิทยากรอบรมเรื่อง โรคเอดส์ ณ ห้องประชุมสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี
- 7 มีนาคม 2532 ได้รับมอบเหรียญกาชาด สมนาคุณ ชั้น 2 จากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
- 30 มิถุนายน 2532 เป็นวิทยากรสาธิตการแสดงหมอลำกลอนกับศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดอุบลราชธานี
- 1-3 กรกฎาคม 2532 เข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน ณ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- 8-9 สิงหาคม 2532 สาธิตการเล่นดนตรีพื้นเมือง ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ
- 29 สิงหาคม 2532 เป็นวิทยากรอบรมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานที่บ้านยาง ต.ดอนมดแดง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี
- 30 สิงหาคม 2532 เป็นวิทยากรสาธิตศิลปะพื้นบ้านอีสาน (หมอลำ) ณ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี

- 31 สิงหาคม 2532 เป็นวิทยากรสาธิตศิลปะพื้นบ้านอีสาน (หมอลำ) ที่โรงเรียนมัธยมศึกษาอำนาจเจริญ อ.อำนาจเจริญ จ.อุบลราชธานี
- 1 กันยายน 2532 ประชุมอบรมสัมมนาวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน ณ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- 7 กันยายน 2532 เป็นวิทยากรอบรมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน ณ โรงเรียนมัธยมเดชอุดม อ.เดชอุดม จ.อุบลราชธานี
- 8 กันยายน 2532 เป็นวิทยากรอบรมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน ณ โรงเรียนมัธยมเขื่องใน อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี
- 14-15 กันยายน 2532 ประชุมอบรมสัมมนา ที่ส.ว.ท อุบลฯ (การเผยแพร่สื่อสารมวลชน)
- 24 กันยายน 2532 เป็นวิทยากรอบรมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน ณ โรงเรียนพนาศึกษา อ.พนา จ.อุบลราชธานี
- 25-26 กันยายน 2532 เป็นวิทยากรอบรมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน (หมอลำ) ณ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- 1 มีนาคม 2533 ได้รับเกียรติแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษา ผน.นายไชยศิริ เรื่องกาญจนเศรษฐ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 28-30 พฤษภาคม 2533 อบรมสัมมนาโครงการพัฒนาสภาพตำบล
- 28 กรกฎาคม 2533 อบรมสัมมนาสื่อมวลชนและศิลปิน เพื่อรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ ณ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์
- 2 สิงหาคม 2533 อบรมสัมมนาสื่อมวลชนและศิลปิน เพื่อรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ ณ โรงพยาบาลประจำจังหวัดขอนแก่น
- 9 สิงหาคม 2533 เป็นวิทยากรแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน ตามโครงการออนซอนอีสาน ที่โรงเรียนโขงเจียมวิทยาคาร อ.โขงเจียมและโรงเรียนศรีเมืองวิทยาคาร อ.ศรีเมืองใหม่ จ.อุบลราชธานี
- 16 สิงหาคม 2533 เป็นวิทยากรแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ตามโครงการออนซอนอีสาน ที่โรงเรียนมัธยมศึกษาพิบูลฯ อ.พิบูลฯ โรงเรียนนาสว่างวิทยา อ.เดชอุดม จ.อุบลราชธานี
- 17 สิงหาคม 2533 เป็นวิทยากรแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านตาม โครงการออนซอนอีสาน ที่โรงเรียนสหธาตุศึกษา อ.เขื่องใน จ.อุบลฯ
- 23 สิงหาคม 2533 เป็นวิทยากรแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านตาม โครงการออนซอนอีสาน ที่โรงเรียนतालसุมวิทยา อ.तालसุม และโรงเรียนทกลีปพรรษา วิทยาคม จ.อุบลราชธานี

- 24 สิงหาคม 2533 เป็นวิทยากรแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านตาม โครงการออนซอนอีสาน ที่โรงเรียนเขมรราชูพิทยาคม อ.เขมรราชู จ.อุบลฯ
- 12 กันยายน 2533 เป็นวิทยากรบรรยาย และแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน และวิถี อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่โรงเรียนปทุมพิทยาคม อ.เมือง จ.อุบลราชธานี
- 13 กันยายน 2533 เป็นวิทยากรแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านตาม โครงการออนซอนอีสาน ที่โรงเรียนบ้านหนองคู อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี
- 22 กันยายน 2533 อบรมหมอลำกับการพัฒนาอีสานเขียวที่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จ.มหาสารคาม

ผลงานปี พ.ศ. 2534

- 13 มิถุนายน 2534 ประชุมเตรียมการจัดงานวันมรดกไทย ณ ห้องประชุมวิทยาลัยครู อุบลราชธานี และเป็นกรรมการจัดงานในวันที่ 2 - 8 มิ.ย. 34
- 24 มิถุนายน 2534 เป็นคณะกรรมการประกวดกลอนลำ คำสอย ญา สารัญญะ ณ ห้องประชุมอำเภอวารินชำราบ
- 8 กรกฎาคม 2534 ประชุมคณะกรรมการประกวดเพลงอุบลฯ 200 ปี ณ ห้องประชุม ศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี
- 3 กันยายน 2534 ประชุมคณะกรรมการประกวดเพลงอุบลฯ 200 ปี ณ ห้องประชุม วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- 26 กันยายน 2534 ประชุมสรุปผลงานการอ่านหนังสือกระตาศ ณ ห้องประชุมวิทยาลัยครู อุบลราชธานี
- 1 ตุลาคม 2534 ประชุมคณะกรรมการอุบลฯ 200 ปี ศาลากลางอุบลราชธานี
- 18 พฤศจิกายน 2534 ประชุมรายงานการเตรียมการจัดงานกาชา ท่งศรีเมืองประจำปี 2535
- 21 พฤศจิกายน 2534 ประชุมคณะกรรมการแถลงข่าววิ่งฉลองอุบลฯ 200 ปี ณ ห้องประชุม สาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี
- 22 พฤศจิกายน 2534 ประชุมจัดทำแผนขยายงานผลการล้อมวลชน และศิลปินท้องถิ่นเพื่อ ปราบพยาธิใบไม้ตับ ณ ห้องประชุมโรงแรมธารินทร์ จ.สุรินทร์
- 26 พฤศจิกายน 2534 ได้รับเกียรติเป็นกรรมการประสานงาน อีสานไม่กินปลาดิบ จาก กระทรวงสาธารณสุข ตามคำสั่งที่601/2534 ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2534

- 3 ธันวาคม 2534 ประชุมการจัดทำหนังสืออุบลฯ 200 ปี ณ ห้องประชุม ตึก 1
วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- 4 ธันวาคม 2534 ประชุมการเตรียมการจัดงานอุบลฯ 200 ปี ณ ศาลากลางจังหวัด
อุบลราชธานี
- 5 ธันวาคม 2534 จัดคณะหมอลำช่วยงาน "วันพ่อแห่งชาติ" ณ บริเวณทุ่งศรีเมือง
อุบลราชธานี
- 14-17 ธันวาคม 2534 ประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วพระราชอาณาจักร ครั้งที่ 37 ณ ศาลา
กลางจังหวัดอุบลราชธานี
- 27-31 ธันวาคม 2534 เป็นคณะกรรมการจัดงานกาชาดจังหวัดอุบลราชธานี ณ บริเวณ
ทุ่งศรีเมือง จ.อุบลราชธานี

ผลงานปี พ.ศ. 2535

- 1-4 มกราคม 2535 เป็นกรรมการจัดงานกาชาดจังหวัดอุบลราชธานี ณ บริเวณทุ่งศรีเมือง
พร้อมจัดคณะหมอลำช่วยงาน
- 10 กุมภาพันธ์ 2535 ได้รับเกียรติเข้าฟังการแถลงข่าวที่ ห้องประชุมสาธารณสุข จังหวัด
อุบลราชธานี
- 22-23 กุมภาพันธ์ 2535 เป็นวิทยากรนำคณะหมอลำแสดงในงานรณรงค์ อีสานไม่กินปลาดิบ
ณ บริเวณโรงเรียนบ้านคลองผักขม ต.ท่าแยก อ.สระแก้ว
จ.ปราจีนบุรี
- 24 กุมภาพันธ์ 2535 จัดประชุมอบรมศิลปินแห่งชาติ ที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ กทม.
- 28 กุมภาพันธ์ 2535 ประชุมโครงการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน ณ ห้องประชุม
สุนทรโรท หอสมุดวิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- 7-8 มีนาคม 2535 เป็นประธานกรรมการการประกวดเป่าแคน ณ บริเวณสวนสมเด็จพระเจ้า
งานดอกกล้าตวน จ.ศรีสะเกษ
- 10 เมษายน 2535 นำคณะหมอลำเข้าเฝ้าและลำถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
พร้อมทั้งถวายแคน ที่เขื่อนสิรินธร จ.อุบลราชธานี
- 12 เมษายน 2535 เป็นกรรมการประกวดหมอลำ (ชิง) งานสงกรานต์แก่งสะพือ
อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี
- 4 พฤษภาคม 2535 เป็นวิทยากรฝึกอบรมประจำเขตการศึกษา 10 ณ ห้องประชุมสำนักงาน
การศึกษาศึกษาธิการเขต 10 อุบลราชธานี

- 9 พฤษภาคม 2535 ร่วมแสดง โครงการรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ ณ หน้าศาลากลาง จ. อุบลราชธานี
- 16 พฤษภาคม 2535 นำคณะหมอลำร่วมแสดง โครงการรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ ณ หน้าอำเภอสว่างแดนดิน จ. สกลนคร
- 30 พฤษภาคม 2535 นำคณะหมอลำร่วมแสดง โครงการอีสานไม่กินปลาดิบ ณ หน้าว่าการอำเภอบ้านดง จ. อุตรธานี
- 3 มิถุนายน 2535 เป็นกรรมการประกวดภาพถ่ายอุบลฯ 200 ปี ณ ห้องประชุมสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี
- 5 มิถุนายน 2535 เป็นกรรมการจัดงานอุบลฯ 200 ปี ประชุม ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี
- 6-9 มิถุนายน 2535 นำคณะหมอลำไปศึกษาและดูงานเหมืองแม่เมาะ เชื้ออนุมูลเพื่อนำมาประชาสัมพันธ์ เชื้ออนุภาค
- 10 มิถุนายน 2535 เป็นกรรมการประกวดภูมิปัญญาชาวบ้าน ณ ห้องประชุมอำเภอวารินชำราบ จ. อุบลราชธานี
- 11 มิถุนายน 2535 ร่วมแสดง โครงการรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ ณ ที่ว่าการอำเภอเลิงนกทา จ. ยโสธร
- 13 มิถุนายน 2535 ร่วมแสดง โครงการรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ ณ ที่ว่าการอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
- 16 มิถุนายน 2535 ร่วมแสดง โครงการรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ ณ ที่ว่าการอำเภอชูชันต์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 18 มิถุนายน 2535 ร่วมแสดง โครงการอีสานไม่กินปลาดิบ ณ ศูนย์เยาวชนเทศบาลเมืองจังหวัดชัยภูมิ
- 20 มิถุนายน 2535 ร่วมแสดง โครงการอีสานไม่กินปลาดิบ ณ ที่ว่าการอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์
- 21 มิถุนายน 2535 ร่วมแสดง โครงการอีสานไม่กินปลาดิบ ณ หน้าศาลากลาง จังหวัดบุรีรัมย์
- 23 มิถุนายน 2535 ร่วมแสดง โครงการรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ ณ เทศบาลเมืองจังหวัดนครพนม
- 25 มิถุนายน 2535 ร่วมแสดง โครงการอีสานไม่กินปลาดิบ ณ โรงเรียนบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย

- 27 มิถุนายน 2535 ร่วมแสดงโครงการรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ ณ ที่ว่าการอำเภอ
ประทาย จ.นครราชสีมา และได้รับเกียรติยศจากกรมควบคุมโรค
ติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข
- 30 มิถุนายน 2535 ประชุมคณะกรรมการก่อตั้งสมาคมอีสานไม่กินปลาดิบ ณ ห้องประชุม
สาธารณสุขอำเภอโขงเจียม จ.อุบลราชธานี
- 6-8 กรกฎาคม 2535 ร่วมประชุมเชิงวิชาการ ณ ห้องโถงอาคารหอสมุด วิทยาลัยครู
อุบลราชธานี
- 9 กรกฎาคม 2535 ประชุมสัมมนาสื่อมวลชนและศิลปินท้องถิ่น ณ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- 14-16 กรกฎาคม 2535 ร่วมแสดงงานอุบลฯ 200 ปี ในรายการเบิ่งแถงบัวบานหมานมูนมิ่ง
ในงานอุบลฯ 200 ปี ณ ศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี
- 3 สิงหาคม 2535 ร่วมแสดงโครงการรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ ณ ที่ว่าการอำเภอ
อำนาจเจริญ จ.อุบลราชธานี
- 13 สิงหาคม 2535 นำคณะหมอลำจัดงานมหกรรมหมอลำ 200 ปี นำหมอลำ จำนวน
200 คน แสดง ณ บริเวณวิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- 20 สิงหาคม 2535 นำคณะหมอลำเข้าเฝ้าและลำถวาย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
ณ เชื้อนสิรินธร จ.อุบลราชธานี
- 21 สิงหาคม 2535 เป็นวิทยากรสรุปการจัดงานมหกรรมหมอลำ 200 ปี ณ ห้องโถง
วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- 22 สิงหาคม 2535 ได้รับเกียรติเข้าพบ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี อานันท์ ปันยารชุน
นายกรัฐมนตรี ณ ทำเนียบรัฐบาล
- 24 สิงหาคม 2535 ร่วมประชุมระบบประชาธิปไตย (องค์กรกลาง) ณ ห้องประชุม
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จ.มหาสารคาม
- 6 กันยายน 2535 จัดหมอลำออกอากาศแสดงสด เวลา 9.00-12.00 น. ที่สถานีวิทยุ
กระจายเสียงแห่งประเทศไทย จ.อุบลราชธานี
- 15 กันยายน 2535 เป็นวิทยากรโครงการนักเรียนเก่ง ณ สำนักงานประถมศึกษา
จ.อุบลราชธานี
- 20 กันยายน 2535 จัดหมอลำออกอากาศแสดงสด เวลา 09.00-12.00 น.ที่สถานีวิทยุ
กระจายเสียงแห่งประเทศไทย จ.อุบลราชธานี
- 22 กันยายน 2535 เป็นกรรมการก่อตั้งมูลนิธิ เวียดนามลาวไอรี เวียดนามไทย ที่ศาลากลาง
จังหวัดอุบลราชธานี

23 กันยายน	2535	ร่วมประชุมคณะกรรมการบริหาร อีสานไม่กินปลาดิบ ณ ห้องประชุม โรงแรมภูเวียง จังหวัดขอนแก่น
24 กันยายน	2535	จัดหมอลำแสดงโครงการประชุมสรุปผลการดำเนินงาน สหวิทยาลัย อีสานใต้ ณ วิทยาลัยครูสุรินทร์
27 กันยายน	2535	ออกอากาศแสดงสด 09.00-12.00 น. ที่ สวท.อบ. และสัมมนา โครงการรักษาแม่น้ำมูล ณ ห้องบัวหลวง โรงแรมปทุมรัตน์ จ.อุบลฯ
28 กันยายน	2535	เป็นวิทยากรโรงเรียนประทุมวิทยากรอุบลฯ เรื่อง โรคเอดส์
5 ตุลาคม	2535	นำหมอลำมาแสดงสดเวลา 09.00 - 12.00 น. ที่ สวท.อบ.
15 ตุลาคม	2535	ร่วมประชุมคณะกรรมการฝ่ายจัดงานภูมิปัญญาชาวบ้าน งานอุบลฯ 200 ปี ณ ห้องประชุมร้านอาหารสาคร จ.อุบลราชธานี
16 ตุลาคม	2535	เป็นวิทยากรถวายความรู้แก่ พระภิกษุสามเณร วัดสุปัฏนาราม จ.อุบลราชธานี
18 ตุลาคม	2535	จัดหมอลำออกแสดงสด ที่ สวท.อบ.
25 ตุลาคม	2535	จัดหมอลำออกอากาศสดที่ สวท. อบ.
26 ตุลาคม	2535	ร่วมประชุมคณะกรรมการฝ่ายจัดงานด้านมหรสพ งานกาชาดประจำปี 2536 ณ ศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี
5 ธันวาคม	2535	ควบคุมและดูแลคณะหมอลำ ที่บริเวณทุ่งศรีเมือง ในงานวันพ่อ
27-31 ธันวาคม	2535	กรรมการจัดงานกาชาด ณ ทุ่งศรีเมือง จ.อุบลราชธานี

ผลงานปี 2536

1-4 มกราคม	2536	กรรมการจัดงานกาชาด ณ ทุ่งศรีเมือง จ.อุบลราชธานี
2 เมษายน	2536	ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการมูลนิธิเวียงนีนี่ ลาโวรี เวียงนีนี่ไทย
12 เมษายน	2536	เป็นประธานกรรมการจัดงานประเพณีมหาสงกรานต์แห่งละพืออำเภอ พิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี
12 พฤษภาคม	2536	เป็นวิทยากรอบรมหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา ณ คนอ.
13-15 พฤษภาคม	2536	ประชุมโครงการพัฒนาขบวนการเผยแพร่ความรู้ศิลปพื้นบ้าน
19 พฤษภาคม	2536	ร่วมรับฟังการแถลงข่าว เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ยอมรับอุบัติเหตุ ณ สนามบินนานาชาติ จ.อุบลราชธานี
14-15 มิถุนายน	2536	เป็นวิทยากรอบรมหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา ณ ห้องประชุม เขตการศึกษา 10

- 19 มิถุนายน 2536 ประชุมคณะกรรมการ การขอเอกสารสิทธิ หมู่ที่ 10, 12, 14 ต.ค้ำน้ำแซบ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี
- 2 กรกฎาคม 2536 ประชุมสัมมนาสื่อมวลชน ระหว่างสื่อมวลชนกับเจ้าหน้าที่งาน ควบคุมโรคติดต่อ เขต 7
- 2-8 กรกฎาคม 2536 นำคณะหมอลำจากสมาคมไปแสดงที่ท่าต่าปิ่นเกล้า ชั้น 5 กรุงเทพฯ
- 13-15 กรกฎาคม 2536 ประชุมโครงการเผยแพร่วัฒนธรรมความรู้ศิลป์พื้นบ้าน ณ ห้องประชุม ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน
- 16 กรกฎาคม 2536 ประชุมจัดงาน แท้เทียนพรรษาปี 2536 ณ ห้องประชุม ศปช. 2
- 16 กรกฎาคม 2536 ประชุมสัมมนาวิชาการเกี่ยวกับมูลนิธิสมาคม ณ ห้องประชุมอำเภอเมืองอุบลราชธานี
- 17 กรกฎาคม 2536 ประชุมสัมมนาอบรมกิจกรรมสุขภาพดีทั่วหน้า ณ ห้องบัวหลวง โรงแรมปทุมรัตน์ จ.อุบลราชธานี
- 18 กรกฎาคม 2536 แสดงศิลป์พื้นบ้าน อีสานเทรตแพร์ ที่ท่าต่าปิ่นเกล้า ชั้น 5
- 21 กรกฎาคม 2536 ประชุมคณะกรรมการดำเนินงานการสอนศิลป์ท้องถิ่น ที่ห้องประชุมศูนย์วัฒนธรรม วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- 22 กรกฎาคม 2536 เปิดสอนในโครงการส่งเสริมการถ่ายทอดผลงานศิลป์แห่งชาติ จังหวัดอุบลราชธานี
- 28 กรกฎาคม 2536 เป็นวิทยากรอบรมเกี่ยวกับศิลป์พื้นบ้าน ที่เขตการศึกษา 10 จ.อุบลฯ มีผู้เข้าอบรม 70 คน
- 29 กรกฎาคม 2536 เป็นวิทยากรอบรมเกี่ยวกับศิลป์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- 7-8 สิงหาคม 2536 ประชุมสัมมนาโครงการ ศิลป์พื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ณ ห้องภูเวียง โรงแรมขอนแก่นไฮเต็ล
- 16-17 สิงหาคม 2536 ประชุมสัมมนาศิลปวัฒนธรรมไทย เรื่องทิศทางศิลปวัฒนธรรมไทย ณ ห้องประชุมรัฐสภา กรุงเทพฯ

ประวัติหมอลำบุญเลิศ พรหมชาติ⁴

(หมอลำสมุนไพโร)

นายบุญเลิศ พรหมชาติ หรือที่รู้จักกันในนามหมอลำสมุนไพโร ปัจจุบันมีอายุประมาณ 50 ปี อยู่บ้านเลขที่ 65 หมู่ 5 ต.คำเตย กิ่ง อ.ไทยเจริญ จ.ยโสธร หมอลำสมุนไพโรเริ่มเรียนหมอลำกับ อ.ประสงค์ มุลสาร โดยได้ฝึกหัดลำหมูหรือหมอลำเรื่องต่อกลอน และได้เริ่มออกแสดงเมื่ออายุประมาณ 21 ปี แต่ทั้งนี้ก็ยังยึดอาชีพทำนาเป็นหลักอยู่ จนกระทั่งต่อมา มีความชำนาญ สามารถแต่งกลอนลำเองได้ ซึ่งในระยะแรก ๆ นั้น หมอลำสมุนไพโร ยังไม่มีทำพ็อนมากมายนัก เพียงแค่พ็อนมือไปมาธรรมดาฯ และเมื่อได้ไปพบเห็นคณะหมอลำอื่น ๆ ซึ่งมีทำพ็อนที่ไม่แตกต่างกันเท่าไรนักจึงคิดที่จะหาทำพ็อนแปลก ๆ นำมาสอดใส่ในการแสดงเพื่อมิให้คนดูเกิดความเบื่อหน่าย จึงได้ประดิษฐ์ ปรับปรุง และดัดแปลง ทำพ็อนจากสิ่งที่ได้พบเห็นจากธรรมชาติของสัตว์บ้าง เช่น ทำเต่าลงหนอง จากชีวิตความเป็นอยู่และทำทางการทำมาหากินของมนุษย์บ้าง เช่น ทำจับปลา เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้พบเห็นจากรูปภาพในหนังสือวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์บ้าง จึงได้คิดประดิษฐ์ทำเหล่านั้นออกมาเป็นทำพ็อน เช่น หนุมาณถวายแหวน พระรามแผลงศร เป็นต้น จึงทำให้หมอลำสมุนไพโร เริ่มมีชื่อเสียงมากขึ้นในแถบภาคอีสาน ต่อมาได้ถ่ายทอดและฝึกฝนการลำเรื่องต่อกลอนและทำพ็อนเหล่านั้นให้กับลูกศิษย์ของตน จนมีชื่อเสียง ต่อมาในปัจจุบัน เช่น สมจิตร บ่อทอง, รุ่งเพชร เจริญศิลป์ เป็นต้น ปัจจุบันหมอลำสมุนไพโรยังคงรับงานแสดงอยู่ โดยใช้ชื่อคณะว่ารุ่งเพชร เจริญศิลป์ หรือมีชื่อเต็มว่า รุ่งตะวัน ศรีทอง โดยตัวหมอลำสมุนไพโรเองนั้นเป็นผู้คอยควบคุมดูแล และบางครั้งก็ได้รับบทบาทแสดงเป็นตัวพ่อในลำเรื่องต่อกลอนอีกด้วย นับว่าหมอลำสมุนไพโรเป็นผู้ที่มีความรู้และความสามารถสูง ทั้งทางด้านกลอนลำและการพ็อนไม่น้อยไปกว่าหมอลำที่มีชื่อเสียงคนอื่น ๆ ในภาคอีสาน และนี่คือภูมิปัญญาของชาวบ้านอีกท่านหนึ่งในเรื่องของหมอลำ

⁴สัมภาษณ์ หมอลำบุญเลิศ พรหมชาติ, หัวหน้าคณะหมอลำรุ่งตะวัน ศรีทอง,

ประวัติสมจิตร บ่อทอง⁵

เกิดเมื่อวันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2510 ปัจจุบันอายุ 28 ปี เป็นชาวจังหวัด ยโสธร พ่อแม่มีอาชีพทำนา เมื่อยังเป็นเด็กชอบร้องเพลงหมอลำ จึงได้ไปฝึกหัดลำเตี้ยหมอลำ กลอนกับหมอลำชื่อสมุนไพโร ในละแวกนั้น ในระหว่างฝึกฝนกลอนลำอยู่นั้น ก็ได้ฝึกหัดทำพ็อนของ หมอลำกลอนจากหมอลำสมุนไพโรไปด้วย ทำให้มีความเชี่ยวชาญ ทั้งทางงานการลำทุกประเภท เช่น ลำกลอน ลำเตี้ยชนิดต่าง ๆ ลำเพลิน และสามารถพ็อนประกอบการลำได้อีกด้วยอย่าง สวยงาม ซึ่งทำพ็อนที่อาจารย์สมุนไพโรสอนให้นั้นมีประมาณ 32 ท่า แต่จำไม่ได้หมดทุกท่า ยังคง จำได้เป็นบางท่า เช่น ทอดแห ท่าเทพนม ท่ายิงธนู เป็นต้น พออายุได้ประมาณ 17 ปี ก็เริ่มเป็นศิลปินหมอลำไปตามงานต่าง ๆ จนในที่สุดก็ประสบความสำเร็จมีชื่อเสียงโด่งดัง ในการแสดงลูกทุ่งหมอลำ ซึ่งจะใช้แนวของวงลูกทุ่งเป็นหลักในการแสดงแต่ในช่วงทำยตั้งแต่ เพียงคืน ไปจะแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนไปจนเกือบรุ่งเช้า จากประสบการณ์ที่ได้ออกแสดง ตามงานและได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ทำให้สมจิตร บ่อทอง เกิดการเรียนรู้ในการคิดประดิษฐ์ ท่าทำพ็อนแปลก ๆ เข้ามาในการแสดง เพื่อมิให้คนดูเบื่อหน่าย โดยนำเอาท่าทางจากสิ่งทีตน ได้เห็นมาดัดแปลงเป็นท่าพ็อน เช่น ท่าตีเข้าเข้ามุ่ม ท่านักมวย ท่าจับปลาในแห ท่าพรหม 4 หน้า เป็นต้น ซึ่งเป็นที่แปลกหู แปลกตา น่าสนใจ แก่ผู้ชม ประกอบกับนำเรื่องให้ไพเราะ มีเสน่ห์ ทำให้สมจิตร บ่อทอง นักร้องลูกทุ่งหมอลำจากชนบทอีสานกลายมาเป็นขวัญใจของ ประชาชนทั่วไปอย่างสูงสุดในขณะนี้ และนอกจากนี้ยังได้มีบริษัทผู้ผลิตเทปได้นำเอาเสียง ของสมจิตรบ่อทอง ลงบันทึก จำหน่ายไปทั่วประเทศ นับว่าเป็นศิลปินที่ยังมีอนาคตไปอีกไกล ในด้านลูกทุ่งหมอลำ จากการศึกษาและสังเกตท่าพ็อนของลูกทุ่งหมอลำ สมจิตร บ่อทอง พบว่า มีท่าพ็อนที่ใช้ประมาณ 11 ท่า และมีชื่อเรียกคือ ท่าเทพนม ท่าเหยี่ยวดลาลม ท่าเดินตกปลา ท่าลากแห ท่าจับปลา ท่าพระรามแผลงศร ท่ามณโฑนั่งแท่นล่องกระจก ท่าเทพนมด้านข้าง ท่าเทพนมด้านหลัง ท่าชุนแผนลานางวันทองออกสงคราม ท่าตีเข้าเข้ามุ่ม ซึ่งในจำนวน 11 ท่านี้มีชื่อท่าและลักษณะท่าเหมือนกัน 3 ท่า คือ ท่าเทพนม และชื่อท่าส่วนใหญ่จะเรียกชื่อ ของตัวละครในวรรณกรรม เช่น ท่าพระรามแผลงศร ท่ามณโฑนั่งแท่นล่องกระจก ท่าชุนแผน ลานางวันทองออกสงคราม

⁵สัมภาษณ์ สมจิตร บ่อทอง, หัวหน้าคณะลูกทุ่งหมอลำ, 1 มกราคม 2538.

ประวัติชีวิตและผลงาน^๑
นางราตรี ศรีวิไล
ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม
สาขาวรรณศิลป์ (แต่งกลอนลำ)

นางราตรี ศรีวิไล เดิมชื่อ ราตรีสวัสดิ์ นาคห้วยทราย ปัจจุบันอายุ 42 ปี เกิดเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2495 ที่บ้านเลิงไค ตำบลแก้งแก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นบุตรนายเสริม นางหม่น นาคห้วยทราย ทั้งบิดาและมารดามีอาชีพเป็นศิลปินหมอลำกลอน มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 7 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 5 คน สมรสกับนายวิจิต อุ่นทะยา มีบุตรด้วยกัน 2 คน เป็นชาย 1 คน หญิง 1 คน พักอยู่บ้านเลขที่ 41/60 ซอยหมู่บ้านเสรี ถนนมิตรภาพ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000 โทรศัพท์ (043) 243070

นางราตรีสวัสดิ์ อุ่นทะยา หรือหมอลำราตรี เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนน้ำสวยมิตรภาพ ตำบลสะโกร อำเภอเมือง จังหวัดหนองคายและจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (การศึกษานอกโรงเรียน) จากโรงเรียนเชียงใหม่พิทยาคม อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดมหาสารคาม จากนั้นจึงได้ศึกษาวิชาชีพ สาขาหมอลำกลอนใน 2 ด้าน คือด้านศิลปะการแสดง และด้านศิลปะการประพันธ์กลอนลำ

หมอลำราตรี ศรีวิไล คลุกคลีกับวงการหมอลำกลอนมาตั้งแต่เกิด เนื่องจากบิดามารดามีอาชีพเป็นหมอลำกลอน ทั้งการฝึกการแสดงและการเตรียมบทได้ซึมซับเข้าสู่สายเลือดของราตรี ศรีวิไล ไว้อย่างครบถ้วน ดังนั้น เมื่ออายุย่างเข้า 13 ปีจึงได้ฝึกการแสดงกลอนลำจากบิดามารดา และในบางครั้งพี่สาวและพี่ชายผู้ซึ่งสืบทอดศิลปะการแสดงกลอนลำจากบิดามารดา จนได้รับการยอมรับว่าเป็นหมอลำกลอนชั้นนำ ก็ได้ช่วยฝึกให้แก่ราตรี ศรีวิไล ผู้เป็นน้องสาวเป็นการสืบทอดศิลปะแขนงนี้อีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ฝึกกับพ่อแม่พี่น้องแล้วในบางครั้ง ราตรี ศรีวิไล ก็ได้พยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากประสบการณ์ในด้านการแสดงของตนเองเรื่อยมาจนชำนาญ

^๑สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ, ผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม 2537 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2538).

ส่วนในด้านการประพันธ์กลอนลำ แรกทีเดียว หมอลำราตรี ศรีวิไล ศึกษาศิลปะการประพันธ์กลอนลำจากการสังเกตการแต่งกลอนลำของพ่อและพี่ชาย โดยทำหน้าที่เป็นผู้คัดลอกกลอนลำที่พ่อและพี่ชายแต่ง เพื่อแจกจ่ายแก่ลูกศิษย์ของพ่อแม่ของพี่ชายหรือคนอื่น ๆ ที่มาติดต่อขอซื้อกลอนลำ ทำให้หมอลำราตรี ศรีวิไล ได้รู้เห็นขั้นตอนและวิธีการแต่งกลอนลำของพ่อ และพี่ชาย ตลอดจนได้สังเกตรูปแบบและจลนศาสตร์ของกลอนลำ จนมีความรู้และความเข้าใจวิธีการแต่งกลอนลำตั้งแต่อายุยังน้อย แต่ในขณะนั้นยังไม่สนใจที่จะเป็นนักแต่งกลอนลำ ทั้งนี้เพราะกลอนลำของพ่อและของพี่ชายนั้นมีมากมาย ไม่จำเป็นต้องแต่งเอง แต่ต่อมากลับไม่เป็นที่ดังที่คิดไว้แต่แรก เนื่องจากสภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป กลอนลำที่ได้จากพ่อบางส่วนก็ล้าสมัยและหมอลำ ราตรี ศรีวิไล เองก็แยกตัวจากพี่ชายไปตั้งสำนักหมอลำของตนเอง คือสำนักงานหมอลำราตรี ศรีวิไล ที่จังหวัดขอนแก่นมีลูกศิษย์หญิง-ชาย มาเรียนลำเป็นจำนวนมาก จึงต้องแต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ของตนเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยริเริ่มแต่งกลอนลำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 เป็นต้นมาจนปัจจุบันด้วยการผนวกเอาความรู้ด้านการแต่งกลอนลำจากพ่อ พี่ชายและจากประสบการณ์ของตนเองมาผสมผสานกันเข้า มีผลงานด้านการแต่งกลอนลำที่มีฝีมือในด้านการใช้คำที่เจียบคมเป็นที่ยอมรับของวงการหมอลำในปัจจุบัน

ผลงาน

ผลงานที่เกี่ยวข้องกับการลำของหมอลำ ราตรี ศรีวิไล แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ ด้านการลำ ด้านการสอน ด้านการประยุกต์และพัฒนา ด้านการบริการสังคม ด้านการแต่งกลอนลำและเกียรติคุณที่ได้รับ โดยมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

1. **ด้านการลำ** การลำของหมอลำราตรี ศรีวิไล แบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะ คือ ส่งไปงานทั่วไป ลำช่วยงานของหน่วยราชการ ลำประกวด และลำอัดแผ่นเสียงหรือเทป

1.1 การลำในงานทั่วไป การลำในงานทั่วไปหมายถึง การลำเป็นอาชีพโดยมีผู้ว่าจ้างไปลำในงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบุญกฐิน บุญผ้าป่า บุญบวช บุญพระเวส และบุญแจกข้าว เป็นต้น ซึ่งการลำในงานทั่วไปนี้แบ่งได้เป็น 4 ระยะ คือ ระยะลำกลอนธรรมดา ช่วงแรก ระยะลำหมู่ ระยะลำกลอนธรรมดาช่วงหลัง และระยะลำกลอน ซึ่งปัจจุบัน หมอลำราตรี ศรีวิไลรับงานลำปีละประมาณ 120-150 งาน

1.1.1 **ระยะลำกลอนธรรมดาช่วงแรก** เริ่มตั้งแต่หมอลำราตรี ศรีวิไล อายุได้ 14 ปี คือ ในปี พ.ศ. 2508 โดยออกลำครั้งแรกในงานบุญขึ้นบ้านใหม่ที่บ้านน้ำสาย ตำบลสระไตร อำเภอมือง จังหวัดหนองคาย เป็นการลำเดี่ยวไม่มีคู่ฝ่ายชาย และไม่มีแคนประกอบ ได้รับเงินรางวัล จำนวน 50 บาท หลังจากนั้นก็รับงานลำมาเรื่อย ๆ

1.1.2 ระยะเวลาหม่อมและเป็นนักร้องเพลงลูกทุ่ง เนื่องจากอาชีพล่ากลอนธรรมดาเขาไป ผู้ฟังหันไปนิยมลำหม่อมและเพลงลูกทุ่ง หม่อมลำราตรี ศรีวิไล ก็หันเหชีวิตจากการล่ากลอนไปเป็นนางเอกหม่อมลำหม่อม และเป็นนักร้อง ในวงดนตรีลูกทุ่ง เมื่ออายุได้ 15 ปี โดยสังกัดคณะน้ำสายพัฒนาเป็นเวลา 7 ปี คือ ระหว่างปี พ.ศ. 2510 ถึงปี พ.ศ. 2516 ลำหม่อมช่วงแรกและสองเพลงลูกทุ่งปี พ.ศ. 2510-2512 ไปลำหม่อมช่วงหลังอีกหลังปี พ.ศ. 2512-2516

1.1.3 ระยะเวลาล่ากลอนธรรมดาช่วงหลัง การแสดงเป็นนางเอกหม่อมลำหม่อม และเป็นนักร้องในวงดนตรีลูกทุ่งแม้จะเป็นที่นิยมของผู้ฟังก็ตาม แต่รายได้จากการแสดงเมื่อแบ่งกันแล้วได้น้อยกว่าการล่ากลอน คือได้ค่านละ 300-500 บาท ทั้งยังมีปัญหาไม่สะดวกในด้านอื่นๆ อีก หม่อมลำราตรี ศรีวิไล จึงหันกลับมายึดอาชีพล่ากลอนธรรมดาเพียงอย่างเดียวอีกครั้งหนึ่งคือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึง ปีพ.ศ. 2528

1.1.4 ระยะเวลาล่ากลอนซึ่ง ในขณะที่หม่อมลำราตรี ศรีวิไล กลับมาแสดงล่ากลอนธรรมดาในช่วงหลังก็ประสบปัญหามากขึ้น กล่าวคือคนยังหันไปนิยม หม่อมลำหม่อมลำเพลินดนตรีลูกทุ่งและภาพยนตร์ อาชีพหม่อมล่ากลอนธรรมดาเสื่อมความนิยมลงเรื่อย ๆ หม่อมลำราตรีศรีวิไลกับพี่ชาย คือ หม่อมลำสุนทร ชัยรุ่งเรือง จึงได้พากันคิดปรับปรุงประยุกต์และพัฒนาเนื้อหาและรูปแบบของการส่งกลอนขึ้นใหม่ ซึ่งหม่อมลำราตรี ศรีวิไล ได้นำไปปฏิบัติและสอนลูกศิษย์จนเกิดเป็นล่ากลอนแนวใหม่ขึ้นที่เรียกว่าล่ากลอนซึ่ง หรือ เรียกกันสั้น ๆ ว่า "ลำซึ่ง" ซึ่งหมายถึง การล่าสลับเพลงและเดิน โดยมีแคน พิณ เบส และกลองชุด บรรเลงประกอบ ซึ่งการลำซึ่งนี้เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่นิยมแพร่หลายที่สุดของชาวอีสานในปัจจุบัน

1.2 การลำช่วยงานแก่หน่วยราชการ หม่อมลำราตรี ศรีวิไล ได้ลำช่วยเหลือราชการในโครงการต่าง ๆ มากมาย ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมาจนปัจจุบัน เช่น โครงการวางแผนครอบครัว ของสมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย โครงการสาธารณสุขต่าง ๆ โครงการพัฒนาอาชีพ โครงการส่งเสริมและเผยแพร่ประชาธิปไตย โครงการต่อต้านยาเสพติด โครงการอีสานไม่กินปลาดิบ และโครงการต่อต้านโรคเอดส์ เป็นต้น ซึ่งโครงการเหล่านี้ ทางหน่วยราชการ ได้มีหนังสือขอความอนุเคราะห์ให้ไปลำเผยแพร่ข่าวสารแก่ประชาชนเสมอมา ทั้งนี้เป็นเพราะหม่อมลำราตรี ศรีวิไล เป็นทั้งนักแต่งกลอนลำเป็นหม่อมลำและมีลูกศิษย์เป็นจำนวนมาก สะดวกในการเรียกหา ในการแสดงทางราชการ จึงเรียกใช้หม่อมลำราตรี ศรีวิไล อยู่เป็นประจำตลอดมา

1.3 การลำประกวด หม่อมลำราตรี ศรีวิไล เป็นผู้ใฝ่ใจในการพัฒนาวิชาชีพของตนเองและลูกศิษย์อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะมีการประกวดล่ากลอนอยู่ที่ใด หม่อมลำราตรี

ศรีวิไลจะสมัครเข้าประกวดด้วยตนเอง หรือนำลูกศิษย์ ของตนเอง เข้าประกวดอยู่ตลอดเวลา

1.3.1 การลำประกวดด้วยตนเอง หมอลำราตรี ศรีวิไล ได้ลำประกวดหลายครั้ง ส่วนใหญ่จะได้รางวัลชนะเลิศ และรองชนะเลิศ และการลำที่ใช้ลำประกวดก็ล้วนแล้วแต่แต่งเองทั้งสิ้น โดยเริ่มเข้าประกวดตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมาจนปัจจุบัน เช่น ชนะเลิศการลำประกวดโครงการเทอดพระเกียรติ ร. 9 ที่สถานวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อ ปี พ.ศ. 2529 ชนะเลิศการลำประกวดโครงการเทอดพระเกียรติ ร. 9 ที่สถานวิทยุโทรทัศน์ ช่อง 4 จังหวัดขอนแก่น เมื่อปี พ.ศ. 2530 ชนะเลิศการลำประกวดโครงการอีสานไม่กินปลาดิบของกระทรวงสาธารณสุขเมื่อปี พ.ศ. 2532 ชนะเลิศการลำประกวดในงานมหกรรมเพลงพื้นบ้าน โครงการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ที่สถานวิทยุโทรทัศน์ช่อง 4 จังหวัดขอนแก่น เมื่อปี พ.ศ. 2533 และชนะเลิศการลำประกวดในงานเทอดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2534 เป็นต้น (กรุณาดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก)

1.3.2 การนำลูกศิษย์เข้าประกวด เพื่อความก้าวหน้าในวิชาชีพการลำของลูกศิษย์ หมอลำราตรี ศรีวิไลจะส่งลูกศิษย์เข้าลำประกวดตลอดเวลา ซึ่งส่วนใหญ่จะได้รับรางวัลชนะเลิศหรือรองชนะเลิศและกลอนลำที่ลำประกวดก็เป็นกลอนลำที่หมอลำราตรี ศรีวิไลเป็นผู้แต่งทั้งสิ้น เช่น น.ส. พวงเพชร กาลพันธ์ ชนะเลิศการลำประกวดโครงการณรงค์ไม่สูบบุหรี่ที่ทีวีช่อง 4 ขอนแก่น น.ส. นันทนา แก้วเสด็จ ได้รับรางวัลชนะเลิศในการลำประกวดโครงการสารคามพัฒนา ที่สถานวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อปี พ.ศ. 2529 นายเดชา ทรงศิลป์ ได้รับรางวัลชนะเลิศ ในการลำประกวดโครงการอีสานเขียวที่สถานวิทยุโทรทัศน์ช่อง 4 จังหวัดขอนแก่น เมื่อ ปี พ.ศ. 2530 น.ส. นางเยาว์ เสียงใส ได้รับรางวัลชนะเลิศในการลำประกวดงานดอกคูณเสียงแคนที่จังหวัดขอนแก่นเมื่อปี พ.ศ. 2532 น.ส. ลิดา ฟ้าสะท้อน และนายประวิทย์ เพชรลำชี ได้รับรางวัลชนะเลิศ หมอลำซึ่งที่สถานวิทยุโทรทัศน์ช่อง 4 จังหวัดขอนแก่น ปี พ.ศ. 2537 เป็นต้น

1.3.3 การลำอัดแผ่นเสียงและเทป

1. พ.ศ. 2518 บันทึกเทปและแผ่นเสียงชุดลำเพลินเชิญยิ้ม คู่กับหมอลำสุนทร ไซยรุ่งเรือง และหมอลำมณีรัตน์ แก้วเสด็จ
2. พ.ศ. 2519 ได้บันทึกเทปและแผ่นเสียงชุด ลำสั้น ลำล่อง ลำเตี้ย ร่วมกับหมอลำสุนทร ไซยรุ่งเรือง
3. พ.ศ. 2521-2524 บันทึกเทปและแผ่นเสียงหมอลำชุดมหาจันทร์ร่วมกับ

หมอลำสุนทร ชัยรุ่งเรือง และหมอลำมณีรัตน์ แก้วเสด็จ หมอลำพัชรี แก้วเสด็จ หมอลำปริดา แก้วเสด็จรวม 4 ชุด

4. พ.ศ. 2530 บันทึก-เทปและแผ่นเสียงชุดดอกคุณเสียงแคน ร่วมกับคณะเพชรเสียงแคน ศิลปินร่วมสมัย ร่วมกับนายสมัย อ่อนวงศ์ และลูกศิษย์ ลูกชาย ลูกสาว

5. พ.ศ. 2534 บันทึก-เทปหมอลำซึ่งปะทะลอยแสบชุดมันส์ทะลุโลกร่วมกับหมอลำสุนันท์ ช้องสามจุม

6. พ.ศ. 2535 บันทึก-เทปหมอลำณรงค์ประชาธิปไตยร่วมกับ หมอลำสุนทร ชัยรุ่งเรือง

7. บันทึกเทปกลอนลำโครงการกระทรวงหลัก บันทึกเทปวิทยุทัศน์ กลอนลำโครงการ กสช. กลอนลำณรงค์ โครงการอีสานเขียว กลอนลำโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลอนลำณรงค์เลือกตั้ง ส.ส. กลอนลำเลือกตั้ง ส.จ กลอนลำเลือกตั้ง สท. อีสานไม่กินปลาดิบ โครงการ ปลุกหมอนเสียงใหม่ โครงการไม่สูบบุหรี่ โครงการต้านโรคเอดส์เชิญชวนเที่ยวงานดอกคุณเสียงแคนขอนแก่น เชิญชวนเที่ยวงานใหม่ขอนแก่น กลอนลำณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ ลำณรงค์ โครงการต้านยาเสพติด ลำณรงค์โครงการ ค.จ.ก. ลำณรงค์โครงการชาดสารไอโอดีน ลำณรงค์โครงการวางแผนครอบครัว ลำณรงค์โครงการประหยัดพลังงานลำณรงค์โครงการปลูกป่าเพื่อคืนธรรมชาติ ลำณรงค์โครงการณรงค์สตรีกับประชาธิปไตย รายการเวทีชาวบ้าน เรื่องการใช้สื่อหมอลำพื้นบ้าน รณรงค์โครงการเลือกตั้ง ส.ส.

2. งานด้านการสอน งานด้านการสอนของหมอลำราตรี ศรีวิไล แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ จำนวนและประเภทของลูกศิษย์ กับวิธีการสอนดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 จำนวนและประเภทของลูกศิษย์ เนื่องจากหมอลำราตรี ศรีวิไลเป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมชมชอบของประชาชนเป็นอันมาก มีเยาวชนที่สนใจในวิชาชีพหมอลำหมอลำแคนและนักดนตรีพื้นบ้านอื่น ๆ มาสมัครเป็นลูกศิษย์ เป็นจำนวนมากคือลำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 ถึง ปี พ.ศ. 2536 มีจำนวนถึง 206 คน ตามประเภทดังนี้คือ

2.1.1 ลูกศิษย์ประเภทหมอลำ มีทั้งชายและหญิง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519-2536 จำนวนทั้งสิ้น 121 คน

2.1.2 ลูกศิษย์ประเภทหมอลำแคน แม้หมอลำราตรี ศรีวิไล จะไม่เป็นหมอลำแคนแต่หมอลำราตรี ศรีวิไลก็สามารถสอนเด็กให้เป็นหมอลำแคนได้ โดยการบอกทำนองต่าง ๆ ที่ใช้เป่าประกอบการลำจังหวะต่าง ๆ ได้นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523-2537 มีจำนวน 40 คน

3. ด้านการประยุกต์และการพัฒนา หมอลำราตรี ศรีวิไล เป็นศิลปินที่มีความมุ่งมั่นอดทน ชยันหมั่นเพียร หมั่นสังเกต และรู้ทันเหตุการณ์บ้านเมืองตลอดจนสังเกตเห็นทิศทาง การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เมื่อหมอลำราตรี ศรีวิไล พบว่าหมอลำกลอนเสื่อมความนิยมลง ก็คิดหาทางปรับประยุกต์ศิลปะการแสดงให้เข้ากับยุคสมัยและถูกกับ รสนิยมของผู้ฟัง ทำให้เกิดการลำกลอนในแนวใหม่ที่เรียกกันว่า "ลำซิ่ง" และ "หางเครื่อง" ขึ้นมาดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 เป็นต้นตำรับลำซิ่ง ลำซิ่งหรือลำกลอนซิ่งเกิดขึ้น เนื่องจากในช่วงปี พ.ศ. 2524-2528 ประชาชนเสื่อมความนิยมในหมอลำกลอน แต่หันไปนิยมหมอลำหมู่ หมอลำเพลิน ภาพยนตร์ และเพลงลูกทุ่งสลับลำหรือบางทีกั้เรียกกันว่า ลูกทุ่งหมอลำ ฉะนั้นในปีพ.ศ. 2529 หมอลำราตรี ศรีวิไล จึงทดลองนำกลองชุดเข้ามาตีประกอบการลำกลอน โดยเลือกทำนองลำเพลิน และลำที่มีจังหวะเข้ากันได้กับจังหวะกลอง ซึ่งได้แก่ทำนองลำทางสั้น จังหวะ "ลำเต็น"หรือที่นิยมเรียกกันในวงการลำกลอนว่า "ทำนองลำยาว "นอกจากนี้ก็มีทำนองลำเตี้ยไม่ว่าจะเป็นเตี้ยไซง เตี้ยพม่า หรือเตี้ยธรรมดา ก็ล้วนแล้วแต่มีจังหวะเข้ากันได้กับจังหวะกลองได้ทั้งสิ้น

เมื่อหมอลำราตรี ศรีวิไล นำกลองชุดมาตีประกอบการลำกลอนแล้ว ทำให้ประชาชนนิยมมากขึ้น หมอลำราตรี ศรีวิไลจึงนำเอาเครื่องดนตรีอื่น ๆ มาเพิ่มเข้าอีกจนเป็นวงดนตรีประกอบลำซิ่งในปัจจุบันซึ่งประกอบด้วย แคน พิณ เบส และกลองชุด

3.2 เป็นต้นตำรับหางเครื่องประกอบลำซิ่ง หมอลำราตรี ศรีวิไล เป็นคนที่มีประชาชนรู้จักและนิยมแพร่หลาย ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น หมอลำราตรี ศรีวิไล มีหมอลำให้เลือกจำนวนมาก หลายรุ่น ทั้งรุ่นเล็ก รุ่นกลาง รุ่นใหญ่ และรุ่นครู พร้อมทั้งมีหางเครื่องแถมให้ด้วย ในกรณีที่เจ้าภาพต้องการพวกเดินหางเครื่องก็คือลูกศิษย์ที่มาเรียนลำนั้นเอง ถ้าลูกศิษย์คนใดว่างไม่มีงานหมอลำราตรี ศรีวิไล ก็จะจัดให้ไปเดินหางเครื่อง ลักษณะเด่นเป็นพิเศษของนักเดินหางเครื่องของหมอลำราตรี ศรีวิไล คือ ความมุ่งมั่น และการรักษาไว้ซึ่งขนบประเพณีอันดีงามของอีสาน กล่าวคือเป็นหางเครื่องที่อยู่ในวัยสาวบุคลิกดีมีเสน่ห์กิริยามารยาทงาม แต่งกายสุภาพเรียบร้อย นิยมใช้ผ้าซิ่นหรือกระโปรงที่ทำจากผ้ามัดหมี่หรือผ้าลายซิดของอีสานทำให้หางเครื่องของคณะราตรี ศรีวิไล เป็นที่ชื่นชมแก่ผู้พบเห็นอย่างกว้างขวางตลอดมา

เกียรติคุณที่ได้รับ

เกียรติคุณที่หมอลำราตรี ศรีวิไล ได้รับแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภท คือ

1. ด้านการค้า
2. ด้านการสอน
3. ด้านการประยุกต์และพัฒนา
4. ด้านการบริการสังคม
5. ด้านการแต่งกลอนลำ

มีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านการค้า

- 1.1 ถ้วยรางวัลชนะเลิศประเภทลำกลอน งานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่เมืองพญา จังหวัดชลบุรี 5 มกราคม 2534
- 1.2 ถ้วยรางวัลรองชนะเลิศอันดับหนึ่งประเภทลำกลอน งานเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าตากสินมหาราช ที่เมืองพญา จังหวัดชลบุรี 5 มกราคม 2534
- 1.3 ถ้วยรางวัลชนะเลิศประกวดลำกลอน ที่ สทท. ช่อง 4 จังหวัดขอนแก่น 30 มีนาคม 2533
- 1.4 โล่เกียรตินิยม รางวัลชนะเลิศการประกวดหมอลำชิง จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ปีพ.ศ. 2536
- 1.5 โล่เกียรตินิยม รางวัลชนะเลิศประเภทกลอนลำและลำกลอน โครงการอีสานไม่กินปลาดิบ 23 สิงหาคม 2532
- 1.6 ถ้วยที่ระลึก ในการไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมประเภทหมอลำชิง จากคณะกรรมการจัดงาน ที่เมืองหนานหนิง มณฑลกว๋างสี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน
- 1.7 เกียรติบัตรประเภทนักแสดงพื้นบ้านอีสาน ผู้มีผลงานดีเด่นสาขาหมอลำกลอนซึ่งประจำปี 2536 จากประธานศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูมหาสารคาม 27 ธันวาคม 2536
- 1.8 เกียรติบัตรประเภทผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) จากศูนย์-วัฒนธรรม จังหวัดขอนแก่น 27 กันยายน 2534
- 1.9 โล่รางวัลชนะเลิศการประกวดหมอลำโครงการณรงค์ อีสานไม่กินปลาดิบ ของกระทรวงสาธารณสุข จากนายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข 23 สิงหาคม 2532

- 1.10 โล่เกียรติคุณรางวัลรองชนะเลิศอันดับหนึ่ง ในการประกวดหมอลำเพื่อประชาสัมพันธ์ กสช. 2532 ธันวาคม 2532
 - 1.11 โล่เกียรติยศ รางวัลชนะเลิศ ในการประกวดกลอนลำและหมอลำกลอนในงานเทิดพระเกียรติ ร.9 ในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ห้ารอบที่ สทท. ช่อง 4 จังหวัดขอนแก่น จากผู้อำนวยการศูนย์ประชาสัมพันธ์ เขต 1 27 ธันวาคม 2530
 - 1.12 โล่เกียรติยศ รางวัลชนะเลิศ กลอนลำเทิดพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 5 รอบ จากสทท. ช่อง 4 จังหวัดขอนแก่น 27 ธันวาคม 2530
 - 1.13 โล่เชิดชูเกียรติบุคลากรผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน สาขาดนตรีและศิลปะการแสดง ประเภทหมอลำซึ่ง ประจำปี 2535 จากสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม พฤศจิกายน 2535
 - 1.14 โล่เกียรติยศ รางวัลชนะเลิศในการประกวดลำกลอนเทิดพระเกียรติที่ สทท. จังหวัดมหาสารคาม จากอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ เมื่อปีพ.ศ. 2529
 - 1.15 โล่เกียรติยศ รางวัลชนะเลิศในการประกวดดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน ประเภทหมอลำ ปี พ.ศ. 2536 จากเลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2536
- 2. ด้านการสอนเพื่อการสืบทอด**
- 2.1 โล่เกียรติยศด้านการเรียนการสอนศิลปวัฒนธรรม สาขามหมอลำ จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 18 กรกฎาคม 2531
 - 2.2 แต่งกลอนให้ลูกศิษย์ลำประกวด หมอลำประเพียรทอง ชมภูหัตถ์ ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับหนึ่ง งานเทศกาลดอกคูณเสียงแคน 13-19 เมษายน 2532
 - 2.3 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ลำประกวด คือ หมอลำเดชา ทรงศิลป์ จนได้รับโล่รางวัลชนะเลิศประเภทหมอลำซึ่ง จากนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี 17 เมษายน 2536
 - 2.4 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์คือ หมอลำวีรยุทธ เสียงใส และหมอลำนางเยาว์ เสียงใส เข้าลำประกวดที่อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้รับถ้วยรางวัลชนะเลิศ 11 ธันวาคม 2536

- 2.5 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ คือ หมอลำเตชา ทรงศิลป์ กับหมอลำพวงเพชร กาละพันธ์ ลำประกวดที่ สทท. ช่อง 4 จังหวัดขอนแก่น ได้รับถ้วยรางวัลชนะเลิศประเภทกลอนดีเด่น 30 มีนาคม 2535
- 2.6 แต่งกลอนให้ลูกศิษย์คือ ลำประกวด ได้รับรางวัลชนะเลิศประเภทเพลงเดี่ยวอีสานประยุกต์ เรื่องบุรีในโครงการประกวดสื่อสร้างพฤติกรรมสุขภาพโดยอาศัยผลงานวิจัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี 24 ตุลาคม 2533
- 2.7 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์คือหมอลำพวงเพชร กาละพันธ์ เข้าลำประกวดในงานเทิดพระเกียรติ ร. 9 ในวโรกาส เณิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ ที่ สทท. ช่อง 4 จังหวัดขอนแก่น ได้รับโล่รางวัลรองชนะเลิศ อันดับ 1 จากผู้อำนวยการ ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 1 27 ธันวาคม 2530
- 2.8 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์คือ หมอลำวีระยุทธ เสียงใส กับหมอลำนางเยาว์ เสียงใส เข้าประกวดในงานดอกคูณเสียงแคน ของจังหวัดขอนแก่น ประจำปี 2536 จนได้รับโล่รางวัลชนะเลิศประเภทหมอลำซึ่ง จากนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี 17 เมษายน 2536
- 2.9 โล่เกียรติคุณ ประเภทให้ความร่วมมือการสนับสนุนด้านการเรียนการสอน ศิลปวัฒนธรรม ประเภทหมอลำ จากคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 12 กรกฎาคม 2536
- 2.10 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ คือหมอลำมนตรี เพชรพระยืน เข้าลำประกวดในโครงการหมอลำเพื่อการพัฒนา ปี 2537 ที่ สทท. ช่อง 4 ขอนแก่น จนได้รับโล่เกียรติยศ รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 3 จากนายสุรศักดิ์ เทียมประเสริฐ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี 22 มกราคม 2537
- 2.11 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์คือ หมอลำชาญชัย รามสูร เข้าลำประกวดในโครงการหมอลำเพื่อการพัฒนาปี 2537 จนได้รับโล่เกียรติยศรางวัลรองชนะเลิศอันดับหนึ่งจาก นายสุรศักดิ์ เทียมประเสริฐ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี 22 มกราคม 2537
- 2.12 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ คือ หมอลำลินดา ฟ้าประทาน ได้รับโล่เกียรติยศรางวัลชนะเลิศประเภทหมอลำซึ่ง
- 2.13 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ คือ หมอลำอมรา เสียงใส ได้รับโล่เกียรติยศรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ประเภทหมอลำซึ่ง

2.14 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ คือ หมอลำพัฒนาพงษ์ เข้าสะท้อน และหมอลำ ลินดาฟ้าประทาน เข้าลำประกวดในงานดอกคูณเลี้ยงแคน ของจังหวัด ขอนแก่น ประจำปี 2536 ได้รับโล่เกียรตินครรางวัลชมเชย จาก น.ส. วันชัย วัฒนศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น 13-15 เมษายน พ.ศ. 2536

3. ด้านการประยุกต์และพัฒนา

3.1 โล่เกียรตินคร รางวัลชนะเลิศการประกวดหมอลำชิง จากสำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2536

3.2 โล่เชิดชูเกียรติบุคคลากรผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน สาขา ดนตรีและศิลปะการแสดงประเภทหมอลำชิง ประจำปี 2535 จากสถาบัน วิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม พฤศจิกายน 2535

3.3 โล่เกียรตินคร รางวัลชนะเลิศในการประกวดดนตรี และการแสดงพื้นบ้าน ประเภทหมอลำ ปี พ.ศ. 2536 จากเลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติ เมื่อปี 2536

4. ด้านการบริการสังคม หมอลำราตรีได้ทำประโยชน์แก่สังคมและชุมชนอย่างมาก มายทั้งในด้านการประพันธ์กลอนลำ การลำ การสร้างอาชีพแก่เยาวชน และเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่เยาวชนที่สนใจตลอดมาด้วยระยะเวลาที่ยาว นาน จึงได้รับโล่ที่ระลึกถ้วยและเกียรติบัตรจากหน่วยงานต่างๆ อย่างมาก มาย สร้างความประทับใจและภาคภูมิใจแก่ราตรี ศรีวิไล อย่างยิ่ง

4.1 โล่ที่ระลึกในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน จากวิทยาลัยครูมหาสารคาม 28 กรกฎาคม 2532

4.2 โล่เกียรตินคร จากปลัดกระทรวงสาธารณสุข ประเภทสื่อมวลชน และศิลปิน ในท้องถิ่นที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนโครงการอีสานไม่กินปลาดิบ 6 มิถุนายน 2534

4.3 โล่เกียรตินคร จากกรมควบคุมโรคติดต่อประเภทให้การสนับสนุนโครงการ อีสานไม่กินปลาดิบ 27 มิถุนายน 2535

4.4 ถ้วยที่ระลึก ในการไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมประเภทหมอลำชิง จาก คณะกรรมการจัดงานที่เมืองหนานหนิง มณฑลกว๋างสี ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนจีน

- 4.5 เกียรติบัตร ประเภททำประโยชน์ สร้างชื่อเสียงและสนับสนุนกิจการของวิทยาลัยเลย 20-25 กันยายน 2536
- 4.6 เกียรติบัตร ประเภทผู้สนับสนุนกิจกรรมด้านวัฒนธรรม จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 12 ธันวาคม 2535
- 4.7 โล่เกียรตินิยมประเภท ให้ความร่วมมือช่วยเหลือกิจกรรมการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 4 กันยายน 2532
- 4.8 โล่เกียรตินิยมประเภท ให้ความร่วมมือการสนับสนุน ด้านการเรียนการสอน ศิลปวัฒนธรรมประเภทหมอลำ จากคณะบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 12 กรกฎาคม 2536
- 4.9 โล่เกียรตินิยม ประเภท การอุทิศ บำเพ็ญ ประโยชน์ สนับสนุนโครงการ สุขศึกษาและประชาสัมพันธ์ เพื่อสุขภาพดีถ้วนหน้า ของสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดขอนแก่นจากนายวิรัช รัตมีเทศ ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น 28 กันยายน 2536

5. ด้านการแต่งกลอนลำ จากผลงานที่แต่งกลอนลำเข้าประกวดทั้งที่ราตรี ศรีวิไล เข้าประกวดเองหรือส่งลูกศิษย์เข้าประกวด มักจะได้รับรางวัลชนะเลิศ รองชนะเลิศแทบทุกครั้ง ดังต่อไปนี้

- 5.1 แต่งกลอนให้ลูกศิษย์ลำประกวด หมอลำ ประเพียรทอง ชมภูทังคน ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับหนึ่ง
- 5.2 โล่รางวัลชนะเลิศประเภทกลอนลำ โครงการอีสานเขียว
- 5.3 โล่เกียรตินิยม ประเภทกลอนลำและลำกลอนโครงการอีสานเขียว
- 5.4 โล่เกียรตินิยมรางวัลชนะเลิศประเภทกลอนลำ โครงการอีสานไม่กินปลาดิบ 23 สิงหาคม 2532
- 5.5 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ลำประกวด คือ หมอลำเดชา ทรงศิลป์ และหมอลำพวงเพชร กาละพันธุ์ ได้รับ ถ้วยรางวัลชนะเลิศ ประเภทหมอลำชิง จากผอ. สถานีโทรทัศน์ช่อง 7 สี 1 กันยายน 2536
- 5.6 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์คือ หมอลำวิรุฑูร เสียงใส และหมอลำนางเยาว์ เสียงใส เข้าลำประกวดที่อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้รับถ้วยรางวัลชนะเลิศ 11 ธันวาคม 2536
- 5.7 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ คือ หมอลำเดชา ทรงศิลป์ กับหมอลำพวงเพชร กาละพันธุ์ ลำประกวดที่สทท.ช่อง 4 จังหวัดขอนแก่น ได้รับถ้วยรางวัล

ชนะเลิศประเภทกลอนดีเด่น 30 มีนาคม 2535

- 5.8 แต่งกลอนให้ลูกศิษย์คือลำประกวาด ได้รับรางวัลชนะเลิศประเภทเพลงเดี่ยว อีสานประยุกต์เรื่องบุหรีในโครงการประกวดสื่อสร้างพฤติกรรมสุขภาพโดย อาศัยผลงานวิจัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี 24 ตุลาคม 2533
- 5.9 โฉมเกียรติยศรางวัลชนะเลิศ ในการประกวดกลอนลำและหมอลำกลอน ในงานเทิดพระเกียรติ ร.9 ในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ ที่สทท. ช่อง 4 จังหวัดขอนแก่น จากผู้อำนวยการศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 1 27 ธันวาคม 2530
- 5.10 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์คือหมอลำ พวงเพชร กาละพันธุ์ เข้าลำประกวาด ในงานเทิดพระเกียรติ ร. 9 ในงานวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 5 รอบ ที่ สทท. ช่อง 4 จังหวัดขอนแก่น ได้รับโล่รางวัลรองชนะเลิศ อันดับ 1 จากผู้อำนวยการศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 1 27 ธันวาคม 2530
- 5.11 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ คือหมอลำวีรยุทธ เสียงใส ลำกับหมอลำนางเยาว์ เสียงใส เข้าประกวดในงานดอกคูณเสียงแคน ของจังหวัดขอนแก่น ประจำปี 2536 จนได้รับโล่รางวัลชนะเลิศประเภทหมอลำซึ่ง จาก นายทชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี 17 เมษายน 2536
- 5.12 โฉมเกียรติยศ รางวัลชนะเลิศในการประกวดลำกลอนเทิดพระเกียรติ ที่ สทท. จังหวัดมหาสารคาม จากอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ เมื่อปี พ.ศ. 2529
- 5.13 โฉมเกียรติยศรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ในการประกวดกลอนลำโครงการ มหาสารคามพัฒนา จากนายไสว พรหมณี ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2529
- 5.14 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ คือ หมอลำมนตรี เพชรพระยืน เข้าลำประกวาด ในโครงการหมอลำเพื่อการพัฒนาปี 2537 ที่ สทท. ช่อง 4 ขอนแก่น จน ได้รับโฉมเกียรติยศ รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 3 จากนายสุรศักดิ์ เทียม ประเสริฐ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี 22 มกราคม 2537
- 5.15 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์คือ หมอลำชาญชัย รามสูร เข้าลำประกวาดใน โครงการหมอลำเพื่อการพัฒนา ปี 2537 จนได้รับโฉมเกียรติยศรางวัล รองชนะเลิศอันดับหนึ่ง จากนายสุรศักดิ์ เทียมประเสริฐ รัฐมนตรีประจำ สำนักนายกรัฐมนตรี 22 มกราคม 2537

- 5.16 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ คือ หมอลำลินดา ฟ้าประทาน ได้รับโล่เกียรติยศ รางวัลชนะเลิศประเภทหมอลำชิง
- 5.17 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ คือ หมอลำอมรา เสียงใส ได้รับโล่เกียรติยศ รางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ประเภทหมอลำชิง
- 5.18 แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ คือ หมอลำพัฒนพงษ์ เข้าสะท้อนและหมอลำลินดา ฟ้าประทาน เข้าลำประกวดในงานดอกคูณเสียงแคนของจังหวัดขอนแก่น ประจำปี 2536 ได้รับโล่เกียรติยศรางวัลชมเชย จาก น.ส. วันชัย วัฒนศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัย ขอนแก่น 13-15 เมษายน 2536

ความประพฤติ คุณธรรม ศิลธรรม

นางราตรี ศรีวิไล เป็นผู้ที่มีความประพฤติดี มีกิริยามารยาทเรียบร้อย เป็นกุลสตรีที่พึงปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมตามควรแก่ฐานะ ไม่คดโกงหรือเอาเปรียบผู้อื่น ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มัธยัสถ์ หนักเอาเบาสู้มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย นอกจากประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้เพื่อให้นำไปประกอบอาชีพที่ดีแล้ว ยังอบรมสั่งสอนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพเสียสละ และช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความจริงใจ

ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานดีเด่นและ โอกาสที่จะปฏิบัติต่อไป

นางราตรี ศรีวิไล ได้ตั้งปณิธานไว้ว่า จะอุทิศชีวิตเพื่อสร้างสรรค์ความบันเทิงแก่คนทั่วไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่

จากประวัติชีวิตและผลงานดังกล่าวคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จึงประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้ นางราตรี ศรีวิไล เป็นผู้มีความดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาวรรณศิลป์ (แต่งกลอนลำ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

นายยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร เกิดวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2500 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต ในปีการศึกษา 2523 จากวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล) และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2536 ปัจจุบันรับราชการที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

ศูนย์วิทย์ทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย